

Helsinki

Lukutaitotyötä Helsingissä

Osio 2 –
Tietoa ja toimintaesimerkkejä
lukutaitotyöstä

Helsinki

Tämä on Lukutaitotyö Helsingissä -julkaisun toinen osio. Julkaisun laadintaan ovat osallistuneet kymmenet ammattilaiset Helsingin kaupungin eri toimialoilta ja liikelaitoksista. Julkaisu on laadittu Opetushallituksen Lukutaito-ohjelman hankerahoituksen turvin. Lämmin kiitos yhteistyöstä!

Julkaisija:

Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala

Taitto: KMG Turku

Paino: Grano Oy

Kuvitus: Lille Santanen

Valokuvat: Helsingin kaupunki

Sisällys

Tietoa lukutaitotyön eri osa-alueista Helsingissä.....	4
Tietoa kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta.....	5
Tietoa kirjastopalveluista.....	10
Tietoa äitiys- ja lastenneuvolasta	12
Tietoa muilta toimialoilta ja liikelaitoksista.....	13
Johtopäätökset.....	15
Toimintaesimerkkejä lukutaitotyöstä	16
Kirjasto, kasvatust ja koulutus, kulttuuri:	
Iltasatuhyllä innostaa perheitä lukemaan yhdessä.....	18
Kirjaston kiitely oppilaitosyhteistyö	20
Monikielinen ja kielitietoinen lasten- ja nuorten lukutaitotyö idän alueen kirjastoissa.....	22
Leikkisästi, mutta täysin vakavasti! – Monialaista lukemisen, luovuuden ja leikin edistämistä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa	24
Kasvatust ja koulutus:	
Suomen kielen ja lukutaidon valmiuksien vahvistaminen päiväkodeissa tarveperusteisen rahoituksen avulla	26
Peruskoulujen suunnitelmista intoa ja järjestelmällisyyttä lukutaitotyöhön	28
Lukutaitotyötä Stadin AO:ssa.....	30
Kirjasto:	
Alueen asukkaat mukana Malminkartanon kirjaston uudistuksessa	32
Kirjastojen kehittyvä lukupiiritoiminta kiinnostaa uusiakin yleisöjä	34
Helsingin ja Vantaan kaupunginkirjastot edistävät vankien lukemista	36
Äitiys- ja perheneuvola:	
Lukulahja on hitti Helsingin neuvoloissa	38
Nuorisopalvelut:	
Edelläkävijyyttä tekoäly-lukutaidon vahvistamisessa nuorisopalveluissa.....	40
Työllisyyspalvelut:	
Helsinkiin muuttavien luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuksiin ohjaaminen ja kouluttajayhteistyö	42
Koko kaupunki:	
Lukutaitotyön edistäminen Helsingin kaupungin omista asiakirjoissa	44
Lähteet	47

Tietoa lukutaitotyön eri osa-alueista Helsingissä

Lukutaidosta ja siihen liittyvistä ilmiöistä on olemassa Suomessa valtakunnallista ja paikallista tutkimus-, tilasto- ja arviointitietoa. Suurin osa tutkimuksista ja selvityksistä tehdään kasvatuksen, koulutuksen ja oppimisen kontekstissa. Myös muut tieteenalat, kuten psykologia, kirjasto- ja informaatioala tai sosiaali- ja yhteiskuntatieteet tuottavat monenlaista tietoa lukemisesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä.

Viimeisimmät kansainväliset oppimistulostutkimukset (PIRLS 2021 ja PISA 2022) osoittavat, että lukutaidon taso laskee ja lukutaito eriytyy ja periytyy entistä vahvemmin. Sama ilmiö on havaittavissa myös monissa muissa OECD-maissa. Lisäksi lukemisen tavat muuttuvat nopeasti¹, vapaa-ajan lukeminen vähenee² ja asenteet lukemista kohtaan polarisoituvat.³ Suomen tilanteesta voi lukea tarkemmin Opetushallituksen Kansallisesta lukutaitostrategiasta 2030, kansallisista oppimistulostutkimuksista (PISA, PIRLS ja PIAAC) tai Kansallisen oppimisen arviointikeskuksen (Karvin) arviointiraporteista – tässä julkaisussa keskitytään erityisesti tietoon Helsingin kaupungin kontekstissa.

Helsingissä on käytössä monenlaisia tilastoja, tietovarantoja sekä arviointeja liittyen lukutaitotyön eri osa-alueisiin. Seuraavaksi esitellään yleisluontoisesti, mitä eri toimialoilla lukemisesta tai lukutaitotyöstä tiedetään ja millaisia aineistoja on saatavilla. Kuvaukset auttavat pohtimaan, millaista dataa voidaan jatkossa käyttää, tulkita ja analysoida aiheeseen liittyviä ilmiöitä tarkasteltaessa.

Parhaimmillaan tieto tukee lukutaitotyön suunnittelua ja suuntaamista, ja eri aineistosta saatua tietoa voidaan hyödyntää johtamisen, suunnittelun ja resursoinnin tukena. Koonti auttaa myös huomaamaan, millaisista lukutaitotyön osa-alueista määrällistä tai laadullista tietoa on saatavilla. Vaikka tietoja tähän koontiin ovat toimittaneet useat tahot eri toimialoilta, ei kuvaus ole missään nimessä täydellinen ja koskee vain joitakin lukutaitotyötä kaupungilla toteuttavia tahoja.

Tietoa kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on saatavilla runsaasti erilaista tietoa niin yksilöiden kuin erilaisten ryhmienkin (esim. luokka, koulu, alue) lukutaitoon ja lukemiseen liittyen. Lisäksi tietoa on monenlaisesta toiminnasta lukutaitotyön ympärillä. Toimialalle kertyvät tiedot ja aineistot vaihtelevat lukutaidon jonkin osataidon tai -taitojen mittaamisesta erilaisten lukemista tukevien palveluiden käyttästeeseen. Kuvaa oppijoiden ja ryhmien lukutaidon tasosta piirtyy pääosin oppilaitosten henkilöstölle, mutta joitain tietoja on saatavilla myös alueellisesti ja kaupunkitasoisesti.

Tieto yksittäisten oppijoiden lukutaidon tasosta ja tuen tarpeesta on luonnollisesti salassa pidettävää, ja se on tarkoitettu perheiden ja ammattilaisten käyttöön. Saatavilla on kuitenkin joitakin kattavampia anonymisoituja tietoaineistoja sekä muuta julkista dataa lukutaitoon tai lukemiseen liittyen.

Tietoa lukutaidon tasosta

Varhaiskasvatus ja esiopetus

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoite ei ole suoraan opettaa lapsille lukutaitoa, vaan vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien kehittymistä.⁴ Varhaiskasvatuksen arvioinnin keskiössä ovat toiminnalle asetetut tavoitteet sekä opetus- ja kasvatushenkilöstön toiminta. Lasten oppimisen ja kehityksen kannalta mielekkään toiminnan suunnittelu ja arviointi kuitenkin vaativat myös lasten kielen kehityksen sekä kielellisten ja lukutaidon valmiuksien seuraamista.

Varhaiskasvatuksen lukutaitotyön seurannassa yksikön toimintasuunnitelma ja ryhmän pedagoginen suunnitelma ovat tärkeät työkalut. Näiden avulla päiväkodeissa suunnitellaan lapsiryhmän tarpeiden mukaista toimintaa ja arvioidaan, onko toiminta ollut tavoitteiden ja lasten oppimisen kannalta mielekästä. Toimintasuunnitelmien toteutumista tarkastellaan kaupunkitasoisesti auditoinneissa joka toinen vuosi.

Lisäksi seurantaan ja arviointiin käytetään muita materiaaleja. Helsingin esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmiin on kirjattu, että KieliPeda-työvälinettä hyödynnetään kielitietoisien oppimisympäristön ja toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Lisäksi KieliPeda hyödynnetään monikielisten lasten kielitaidon seurannassa ja tiedonsiirrossa perusopetukseen. Varhaiskasvatuksen valtakunnallista laadunarviointijärjestelmää (VALSSI) hyödynnetään Helsingin päiväkodeissa. Yksi arvointityökalun osa-alue liittyy vastavuoroiseen ja kielelliseen vuorovaikutukseen (mm. kielen käyttäminen ja sanoittaminen), ja tästä on kerätty tietoa Helsingin päiväkodeista. Arvioinnin perusteella henkilöstön vahvuuksia ovat lasten kohtaaminen ja läsnäolo. Kehitettävänä osa-alueena taas näyttäytyy lasten aktiivinen osallistuminen tarinoiden ja tekstien monipuoliseen tuottamiseen. Varhaiskasvatuksen laadusta ja lukutaitotyön osa-alueista voidaan saada tietoa myös kansallisista arvioinneista.

Vaikka monenlaisten materiaalien ja menetelmien käyttö kielitaidon kehittymisen ja lukemisen valmiuksien tukemisessa varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on runsasta, ei kertyvä tieto muo-

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on saatavilla runsaasti erilaista tietoa niin yksilöiden kuin erilaisten ryhmienkin lukutaitoon ja lukemiseen liittyen.

dosta laajaa tai yhtenäistä kuvaa lasten kielitaidon tai lukutaidon valmiuksista toiminnan järjestäjälle. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tietoa kerätään ensisijaisesti toiminnan kehittämiseen ja lasten hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseen, ja siitä hyötyvät lapset, opettajat, muut ammattilaiset ja huoltajat.

Perusopetus

Tietoa lukutaidon tasosta on saatavilla erityisesti perusopetuksessa. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla lukutaidon tuen tarpeita arvioidaan joka vuosi määritellyillä vuosiluokilla 3. ja 7. Lisäksi koulut voivat tehdä arviointeja halutessaan myös muilla vuosiluokilla. Arvioinneissa käytetään Turun yliopiston FUNA-RW (Reading and writing) -testiä.⁵ Ennen kaikkea FUNA on työkalu opettajille ja kouluille, mutta siitä kertyy myös kuntakohtaista dataa. Esimerkiksi vuonna 2025 arviointeihin osallistui Helsingin kaupungin ylläpitämissä kouluissa noin 11 000 oppilasta, joten vastaajamäärät ja aineistot ovat kattavia.

Laajasta otosjoukosta huolimatta FUNA-tulokset eivät ole täysin kattavia. Yksittäiseen mittauskertaan osallistuvat joka vuosi eri oppilaat, tehtävyyt pit päivittyvät ja pedagogisin perustein arvioinnin ulkopuolelle voidaan rajata esimerkiksi oppilaita, joiden tuen tarve on jo selvillä. FUNA-arviointi ei mittaa lukutaitoa kokonaisvaltaisesti, vaan tiettyjä lukutaidon osaitaitoja. Näin ollen FUNA-työkalun avulla saatava tieto on viitteellistä, eikä tarjoa tarkkaa tietoa minkään ikäluokan lukutaidon tasosta etenkin suhteessa opetussuunnitelman moninaiisiin tavoitteisiin lukutaitojen osalta.

FUNA-arviointien (2023–2025) perusteella voidaan kuitenkin tehdä joitakin päätelmiä helsinkiläisten kolmas- ja seitsemäsluokkalaisten lukutaidosta. FUNAn viiteaineisto, johon Helsingin tuloksia verrataan, kerätään monista muista suurista kaupungeista, joten sen voidaan katsoa olevan riittävän kattava vertailun tekemiseksi.

- 3. ja 7. luokkalaisten lukemisen perustaitojen hallinta on Helsingissä keskimäärin samaa tasoa kuin kyseisillä ikäluokilla muualla Suomessa.

- Tyttöjen tulokset sekä 3. että 7. luokalla ovat poikia parempia.
- Koulujen ja alueiden välisiä eroja on havaittavissa. Huoltajien sosioekonominen tausta sekä oppilaiden tuen tarve ja vieraskielinen tausta vaikuttavat tuloksiin.
- Ryhmien (esim. sukupuoli, vieraskieliset) sisällä on paljon vaihtelua, eikä heikko tulos selity millään yksittäisillä tekijöillä (esim. sukupuoli, vieraskielisyys).

FUNA-mittauksissamme on nähtävillä lukutaidon osalta täysin samoja trendejä kuin kansallisesti. Esimerkiksi Karvin (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus) selvityksissä helsinkiläislapsest pärjäävät keskimäärin viiteaineiston tasolla, tytöt pärjäävät keskimäärin poikia paremmin, koulujen välillä on eroja, mikään yksittäinen taustatekijä ei selitä parempia tai heikompia tuloksia ja oppilaan tausta heijastelee entistä enemmän tuloksiin. Huomionarvoista kuitenkin on, että vieraskieliset suoriutuvat arvioinneissa keskimäärin selkeästi heikommin kuin suomea tai ruotsia ensikielensä puhuvat.

FUNA-arviointien lisäksi perusopetuksessa on käytössä toimialan keskitetysti sekä koulujen itse hankkimia paperisia (mm. ALLU-testi, Luenpa- ja Opinpa-kirjat) sekä digitaalisia (esim. digitaalinen ALLU-testi, Lukuseula, Digilukiseula) testistöjä ja välineitä. Näiden avulla tietoa oppilaiden lukutaidon tasosta kertyy koulujen henkilöstölle, oppilaalle sekä mahdollisesti huoltajalle, muttei koulutuksen järjestäjälle.

Helsingin kaupungin peruskoulut osallistuvat aktiivisesti Karvin kansallisiin oppimistulosten arviointeihin (mm. perusopetuksen oppimistulosten pitkäjäsenarviointi), joissa äidinkielen ja kirjallisuuden ja täten lukutaidon joidenkin osa-alueiden oppimista mitataan. Mukana näissä arvioinneissa on aina osa suomen- ja ruotsinkielisistä kouluista (esim. vuonna 2024 kuudesluokkalaisten arvioinnissa 11 kaupungin ylläpitämää koulua), eli vain pieni otos kaupungin ylläpitämistä peruskouluista. Näin ollen arviointien tulokset eivät ole suoraan

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoite ei ole opettaa lapsille lukutaitoa, vaan vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien kehittymistä.

yleistettävissä kaikkiin helsinkiläiskouluihin, vaikka otokseen valitaan kouluja demografisilta tekijöiltään monimuotoisilta alueilta.

Arviointien tuottama tieto on hyödyllisintä niihin osallistuville kouluille ja arviointeja järjestävälle taholle. Kaupungin otos voi lisäksi tarjota hyödyllistä tietoa kasvatuksen ja koulutuksen toimialan johdolle tai suunnittelun ja kehittämisen parissa työskenteleville esimerkiksi erilaisten kehittämisprojektien, koulutusten tai muiden resurssien tarveperusteisen suuntaamisen tueksi.

Otosperustaista tietoa tarjoavat myös kansainväliset oppimistulosarviointit kuten PISA- ja PIRLS-tutkimukset, joissa on aina mukana satunnaisia helsinkiläiskouluja. Helsinki pyrkii irrottamaan nykyään käyttöönsä esimerkiksi PISA-arvioinneista (yhdeksäsluokkalaisten osaamista päättöarviointivaiheessa mittaava arviointi) omia tuloksiaan, mikä mahdollistaa esimerkiksi vertailun valtakunnallisiin tuloksiin.

Lisäksi saamme tietoa peruskoulujen arvosanoista ja niiden kehityksestä eri oppiaineiden osalta, mutta arvosanat esimerkiksi äidinkielessä ja kirjallisuudessa eivät yksiselitteisesti kerro lukutaidon osaamisesta. Oppiaineen arvosana muodostuu monesta tavoitealueesta, ja kun mukana on kompensatioperiaate eri tavoitealueiden välillä, ei lukutaitoa koskevia päätelmiä voida tehdä arvosanojen perusteella. Lisäksi on huomattu, että hyvin erilaisella osaamisella voi saada Suomessa saman arvosanan⁶, mikä hankaloittaa äidinkielen

ja kirjallisuuden oppiaineen arvosanojen tulkintaa suhteessa lukutaidon osaamiseen entisestään.

Toinen aste ja vapaa sivistystyö

Toisella asteella ei tehdä yhtä kattavia oppimistulosarviointeja kuin perusopetuksessa. Lukiossa voidaan seurata ylioppilaskirjoitusten arvosanojen kehitystä äidinkielen ja kirjallisuuden osalta, mutta ne eivät anna kuvaa spesifisti lukutaidosta. Lisäksi Helsingin lukiot voivat seuloa opiskelijoiden kielitaidon ja lukutaidon tasoa esimerkiksi Niilo Mäki Instituutin kehittämällä Digilukiseula-välineellä, mutta kaupunkikohtaista, laajempaa tietoa kaupungin lukiokoulutukseen osallistuvien lukutaidon tasosta ei ole saatavilla. Lisäksi lukiot sekä muut oppilaitokset saavat kouluterveyskyselystä tietoa siitä, kuinka paljon opiskelijoilla on oman arvionsa mukaan vaikeuksia tehdä tehtäviä, joissa heidän tulee lukea tai kirjoittaa.

Karvin Perusopetuksesta ylioppilastutkintoon -seuranta-arvioinnissa tarkastellaan, miten yhdeksäsluokkalaisten osaaminen ennakoii heidän ylioppilaskoevalintojaan ja menestymistä ylioppilaskokeissa. Helsingin lukiokoulutuksessa saadaan vuodenvaihteessa 2026-2027 tästä kaupunkikohtaista tietoa.

Tilanne on pitkälti samankaltainen Stadin AO:ssa, jonka opiskelijajoukko koostuu sekä oppivelvollisista että aikuisista, joita opiskelijoista on suurin osa. Stadin AO:ssa lukutaidon arviointivälineistä laajemmin käytössä on Digilukiseula, jolla voidaan seuloa erityisesti lukemisen tuesta hyötyviä opiskelijoita. Digilukiseulaa käytetään vuosittain eri verran ja eri oppijajoukoille eikä koulutuksen järjestäjälle kerry tästä keskitetysti data-aineistoja. Arvioinnit hyödyttävät ensisijaisesti opiskelijoita ja heitä opettavia opettajia sekä resurssien kohdentamisessa mahdollisesti oppilaitosten johtajia.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan palveluihin suoraan osallistuvia aikuisia ovat esimerkiksi Stadin AO:n opiskelijat, aikuislukiolaiset sekä aikuisten perusopetuksen ja vapaan sivistystyön opiskelijat. Aikuisopiskelijoiden lukutaidon tasoa voidaan seuloa tai arvioida osana opintoja tai kursseja, mikäli kyseessä on esimerkiksi alkeiskielikurssi tai tietoa tarvitaan muuhun tarkoitukseen. Kasvatuksen ja

Lukutaitoteemaisiin koulutuksiin osallistui vuonna 2025 kaiken kaikkiaan noin 800 henkilöä.

koulutuksen toimialan aikuisiin kohdistuva lukutaitotyö koskee pientä osaa helsinkiläisikuisista, eikä toimialalle kerry laajemmin tietoa tämän joukon lukutaidon tasosta. Viitteitä aikuisten lukutaidon tasosta voidaan saada esimerkiksi PIAAC-tutkimuksesta tai Tilastokeskuksen aineistoista, joita voisi jatkossa olla hedelmällistä tarkastella Helsingin tulosten osalta tarkemmin, mikäli kaupunkikohtaista aineistoa on irrotettavissa. Toisella asteella ja vapaassa sivistystyössä tietoa kertyy oppilaitoskohtaisesti esimerkiksi aikuisten perusopetuksen tai luku- ja kirjoitustaidon kurssien kautta tiettyjen ryhmien, kuten maahanmuuttajataustaisten aikuisten lukutaidosta.

Muuta tietoa

Lukutaidon tason lisäksi toimialalle kertyy tietoa lukutaitotyöstä monelta muulta osin, esimerkiksi koulutusten ja tapahtumien, digitaalisten palveluiden käytön tai tutkimus- ja kehittämissyhteistyön myötä.

Toimialalla järjestettyjen lukutaitoteemaisten täydennyskoulutusten ja niihin osallistuneiden määrää seurataan vuosittain. Lukutaitoteemaisiin koulutuksiin osallistui vuonna 2025 kaiken kaikkiaan noin 800 henkilöä. Toimialan kehittämisspalveluiden järjestämiin, pääsääntöisesti kaikille avoimiin koulutuksiin osallistui vuonna 2025 yhteensä noin 5400 henkilöä.

Oppilaitokset järjestävät runsaasti koulutuksia (mm. kehittämisspäivät, veso-koulutukset, pedapy-

säkit) itsenäisesti. Tällaiset alueelliset, tiimien tai työyhteisöjen koulutukset liittyvät kaupunkitasoisin osaamisen kehittämisen painopisteisiin. Yksi painopisteistä tällä strategiakaudella on ydintietojen ja -taitojen vahvistaminen. Tarkkaa tilastointia yksiköiden järjestämistä omista koulutuksista ja niiden sisällöistä ei kuitenkaan ole saatavilla. Lisäksi vapaan sivistyksen toteuttajat Työväenopisto (Työvis) sekä Arbetarinstitutet (Arbis) järjestävät vuosittain hyvin runsaasti erilaisia avoimia lukemiin ja kirjallisuuteen liittyviä tapahtumia, joiden määrää ja osallistujia seurataan.

Harrastamisen Suomen malli osana perusopetuksen vapaa-ajan palveluja järjestää 3.–9.-luokkalaisten lapsille ja nuorille erilaisia lukutaitoa edistäviä harrastuksia (mm. kirjallisuusharrastus, sanataide, sarjakuva, teatteri jne.) Harrastamisen Suomen malli kerää säännöllisesti tietoa lasten ja nuorten harrastustoiveista, ja harrastusvalikoima perustuu näihin toiveisiin. Näin saadaan tietoa lasten ja nuorten omista harrastustoiveista teemaan liittyen – vuosittain lukutaitoa edistävät harrastukset tavoittavat lukuisia helsinkiläislapsia ja -nuoria, ja harrastusryhmien osallistujamäärää seurataan säännöllisesti.

Tiettyjen digitaalisten palveluiden käyttäjämääriä toimialalla voidaan seurata. Yksi tällaisista on e- ja äänikirjapalvelu Lukulumo, joka on käytössä Helsingin esiopetuksessa ja alkuopetuksessa. Alkuopetuksen osalta käyttöastetta voidaan seurata palveluntarjoajan datastudion kautta koulu-, alue- tai kaupunkikohtaisesti. Esiopetuksesta on saatavilla koko kaupungin kattavaa tietoa aktiivisten käyttäjien määrästä ja palvelun kautta avattujen kirjojen määrästä. Tämänkaltaisen tieto auttaa tarkastelemaan, kohdentuuko lukutaitotyöhön käytetty resurssi (tässä vuotuiset lisenssimaksut) palveluun, jolla on aidosti käyttöä ja joka koetaan hyödylliseksi. Lukulumo-palvelun käyttö Helsingissä on runsasta: esiopetuksessa ja alkuopetuksessa vuoden 2025 aikana palvelussa avattiin yhteensä yli 200 000 kirjaa.

Lisäksi tietoa lukutaitotyöstä toimialalla tarjoavat monet muut aineistot, kuten laadunarvioinnit, kyselyt, lukuvuosisuunnitelmien sisällöt, teemaan liittyvien strategisten tavoitteiden toteutumisen

seuranta, tilastoaineistot kulttuuripolun lukemaan innostamista edistäviin palveluihin osallistumisesta ja teemaan liittyvien tapahtumien tai opintojen määrä eri oppilaitoksissa. Voimme myös seurata lukutaitotyön teemoihin liittyvän sisäisen ja ulkoisen viestinnän tavoittavuutta sekä sitä, että teemasta on säännöllisesti ja strategisesti viestintää eri kanavissamme.

Tutkimus- ja kehittämissyhteistyö yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa tarjoaa toimialalle arvokasta tietoa lukutaitoon liittyen. Edellä esitelty lukutaidon tuen tarpeen FUNA-arviointi perustuu pitkäjänteiseen tutkimus- ja kehittämissyhteistyösopimukseen Turun yliopiston kanssa. Helsingin yliopiston arviointikeskuksen kanssa taas kehitetään VALU-työkalua valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvien oppilaiden tiedonalakohtaisen lukutaidon arvioinnin tueksi. Lisäksi meneillään on tutkimushankkeita Jyväskylän yliopiston johtaman EDU-CA-lippulaiva-tutkimuskonsortion kanssa: muun muassa tarveperusteisen rahoituksen lukutaidon opetukseen kohdentuvat interventiot varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa sekä perheiden lukutottumuksia mittaava Lukuportti-tutkimus.

Rekrytoinnilla ja henkilöstön veto- ja pitovoimaa tukevilla keinoilla voidaan vaikuttaa laadukkaan lukutaidon opetukseen ja oppimiseen. On tärkeää, että kasvatuksen ja koulutuksen toimialan HR-palveluissa seurataan jatkuvasti pätevän henkilöstön saatavuutta. Toimialalla tulee tehdä pitkäjänteistä työtä pätevien S2-opettajien, luokanopettajien ja äidinkielen ja kirjallisuuden opettajien saatavuuden ja pysyvyyden parantamiseksi.

Toimialalle kertyy lisäksi tietoa kehittämistoiminnasta, kuten hankkeista ja kehittäjäopettajien toiminnasta. Niiden kautta saamme tietoa esimerkiksi henkilöstön koulutustoiveista ja -tarpeista. Voimme tunnistaa lukutaitotyötä pitkälle kehittänyttä henkilöstöä ja tahoja, jotka voivat jakaa osaamistaan ja mallintaa tekemäänsä työtä muille. Lisäksi toimialalla tuotetaan asiantuntijatyönä runsaasti lukutaitotyöhön liittyviä sisäisiä raportteja ja selvityksiä, joita hyödynnetään suunnittelussa, täydennyskoulutuksessa, johtamisessa ja raportoinnissa.

Tietoa kirjastopalveluista

Kirjastopalveluilla on saatavilla monenlaista tietoa mm. kirjaston käytöstä, kirjaston palveluista sekä kirjastossa järjestettävistä tapahtumista. Käytössä olevista tietoineistoista ei sinänsä voida tehdä päätelmiä esimerkiksi kaupunkilaisten lukutaidon tasosta, mutta niiden kautta voidaan tarkastella, kuinka paljon kaupunki kirjallisuuden kautta ihmisiä tavoittaa. Tilastot ja tieto auttavat arvioimaan, miten kirjasto toteuttaa yhtä päätehtävistään: lukutaidon edistämistä koskien kaikkia kuntalaisia.

Lainatilastot tarjoavat näkymän siihen, kuinka paljon kirjoja lainataan kirjastoista. Aineistosta on mahdollista erotella lasten ja nuortenkirjallisuuden sekä ns. aikuisten kirjallisuuden lainamäärät. Lisäksi tilastoja on mahdollista tarkastella eri genrejen ja kielten kautta. Lainaustilastoista piirtyy myös trendidataa, jolloin esimerkiksi eri vuosien lainamäärien vertailu on mahdollista. Lisäksi tilastoja on mahdollista vertailla alueiden ja kirjastojen kesken, jolloin voidaan saada tietoa siitä, millainen aineisto liikkuu tai ei liiku alueellisesti. Lainatilastojen yksi haaste on, että niiden kautta ei tiedetä, kuinka suuri osuus lainatuista teoksista todellisuudessa on luettu. Lisäksi on huomattava, että kirjastokortilla voi lainata nykyään hyvin monenlaista aineistoa – ei vain kirjallista.

Kirjaston tietokannasta selviää, kuinka monella helsinkiläisellä on kirjastokortti ja käytetäänkö sitä. Kirjastokortit jaotellaan aikuisten ja lasten kortteihin. Tietokannasta voidaan myös eritellä viimeisen vuoden aikana kirjastokorttia lainaamiseen käyttäneiden määrä, ikäluokka ja sukupuoli. Lisäksi tilastoista voidaan erillisinä tietopyyntöinä selvittää ryhmäkohtaisten (esimerkiksi opettajan luokalle tai päiväkotiryhmälle hankkimien) korttien määrä sekä käyttäjät asiointikielen mukaan (suomi, ruotsi, englanti).

Kirjasto järjestää monenlaisia tapahtumia lukemiseen ja kirjallisuuteen liittyen. Suoraan kirjallisuuteen liittyviä tapahtumia ovat esimerkiksi lukupiirit ja kirjailijavierailut sekä lapsille ja perheille järjestettävät satu- ja lorutuokiot. Lapsille ja nuorille on vuosittain tarjolla myös hyvin monenlaisia kirjalli-

suuteen ja lukemiseen liittyviä tapahtumia ympäri kaupunkia. Tapahtumat ovat yksi lukemisen edistämisen keino erityisesti aikuisväestön keskuudessa, ja kirjaston tilastoista on mahdollista seurata järjestettyjen tapahtumien ja niihin osallistuneiden määrää. Esimerkiksi vuonna 2025 aikuisille järjestettiin yli 350 erilaista lukupiiritapahtumaa, joissa oli osallistuja lähes 2800. Tarkempaa tapahtumiin osallistuvien henkilöiden yksilöintiä (esimerkiksi ikä, sukupuoli, kieli jne.) ei pystytäkään tekemään, sillä tällaisia tietoja ei kaikille avoimissa julkisissa tilaisuuksissa kerätä.

Monia muita valtakunnallisesti kerättäviä tilastoja on mahdollista vertailla kaupunkien kesken, mikä antaa osviittaa siitä, miten ja millaista lukutaitotyötä tehdään Helsingin kirjastoissa suhteessa muuhun Suomeen. Kerättäviä tilastoja ovat esimerkiksi toimipisteiden ja tilojen määrä, aukiolotunnit, kokoelman laajuus tai vuotuisten hankintojen määrä.

Osaava henkilöstö on avainasemassa lukutaitotyötä tehtäessä, ja henkilöstön osallistumista koulutuksiin seurataan. Kaupunginkirjasto laatii vuosittain henkilöstölle osaamisen kehittämisen painopisteet. Vuonna 2026 yhtenä painopisteenä on lukemiskulttuuriin ja lukutaitotyöhön liittyvän osaamisen vahvistaminen. Maaliskuuhun 2026 mennessä aiheeseen liittyviin koulutuksiin oli osallistunut noin 200 kirjaston työntekijää. On kuitenkin huomioitava, että samat henkilöt ovat voineet osallistua useampaan koulutukseen. Lukutaitotyöhön liittyvää osaamista kehitetään paitsi muodollisilla koulutuksilla myös esimerkiksi vertaisoppimalla kollegoilta.

Yhteistyöstä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa

Kirjastolla ja kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on yhteistyösopimus, joka määrittää, mitä palveluita kirjasto tarjoaa perusasteelle ja joka takaa niiden resursoinnin. Tällä hetkellä kirjasto järjestää kaikille kaupungin ykkösluokille vierailun lähikirjastoon sekä kirjavinkkauksen kaikille kolmasluokkalaisille ja seitsemäsluokkalaisille. Lisäksi

lukuvuonna 2025–2026 palvelupalettiin on lisätty viidesluokkalaisten kirjastotuokio. Nämä ovat ne minimipalvelut, jotka kirjasto on sitoutunut tuottamaan vuosittain kaupungin perusopetukseen ja joiden kautta kirjasto osallistuu kaikkien koulujen lukemisen edistämistyhö- hön. Yhteistyön tavoitteena on myös saada lapset ja nuoret kirjastojen käyttäjiksi. Muille luokka-asteille järjestetään kirjavinkkauksia ja muita tapahtumia kirjaston resurssien mukaan. Lisäksi kaikille koululuokille tarjotaan esimerkiksi kirjapakettipalvelua, jonka kautta opettaja voi tilata luokalleen valitsemaansa teemaan sopivan valmiiksi kootun kokoelman kirjoja. Lukuvuonna 2024–2025 kirjapaketteja tilattiin yli 800 kappaletta.

Kirjaston ja perusopetuksen yhteistyön kautta saadaan paljon arvokasta tietoa: kuinka paljon koko kaupungissa järjestetään koululuokille tapahtumia ja paljonko peruskouluja ja luokkia niihin osallistuu. Esimerkiksi lukuvuonna 2024–2025 Helsingin kirjastoissa tavoitettiin yli 27 000 peruskoulun oppilasta. Perusopetuksen opettajien vuotuinen kattava palaute tapahtumista ja vierailuista on merkittävä tietoa-aineisto, joka auttaa kehittämään yhteistä työtä ja tarkastelemaan, vastaavatko palvelujen sisällöt tarpeeseen.

Kirjasto tarjoaa runsaasti palveluita myös muun ikäisille lapsille (mm. loru- ja satutuokiot, mediasatutunnit). Päiväkotiryhmille järjestettävät satutuokiot ovat yksi merkittävimmistä lukemisen edistämisen tavoista alle kouluikäisten lasten keskuudessa ja tilastoista voidaan tarkastella niiden toteutumista ja osallistujamääriä kirjastoittain. Lukuvuonna 2024–2025 päiväkotiryhmille järjestettiin yli 1200 satutuokiota. Toisen asteen opiskelijoille taas on tarjolla kirjastossa erilaisia palveluja, kuten kirjastovierailuja ja kirjapaketteja. Lisäksi kirjasto jalkautuu toisen asteen oppilaitoksiin kausiluontoisesti. Näistä palveluista kerätään niin ikään tilastoja osallistujamääristä sekä palveluiden tilausmääristä. Tilastoista voidaan arvioida palvelujen tarvetta ja kehittää niitä saadun tiedon perusteella.

**Helsingin kirjastoissa
tavoitettiin lukuvuonna
2024–2025**

27 000

**peruskoulun
oppilasta**

**Opettajat tilasivat
lukuvuonna 2024–2025
oppilailleen yli**

800

kirjapakettia

Tietoa äitiys- ja lastenneuvolasta

Lastenneuvolan tehtävänä on edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta. Lastenneuvolassa seurataan, edistetään ja tuetaan lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä: muun muassa lapsen vuorovaikutustaitoja ja kielellistä kehitystä, jotka tukevat lukutaidon valmiuksien kehittymistä. Näistä taidoista saadaan terveydenhuollon ammattilaisten, perheiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä laajasti erilaista tietoa.

Lastenneuvolan terveystarkastuksissa ammattilainen arvioi lapsen puheen ja kielen kehitystä, vuorovaikutusta sekä lapsen leikkiä havainnoiden lasta vastaanotolla, eri tehtävien avulla sekä haastatteleamalla vanhempia. Puhetta arvioidaan ikäkausitarkastuksissa tarkastelemalla, miten lapsi ymmärtää puhetta ja noudattaa annettuja ohjeita sekä kuinka paljon lapsi tuottaa ja/tai ymmärtää sanoja tai muodostaa lauseita ikätasoon nähden. Lisäksi kuullun hahmottamista seurataan tehtävillä, joissa tarkastellaan, erottaako lapsi saman kuuloiset sanat.

Taapero- ja leikki-ikässä lapsen kielen ja puheen kehitystä seurataan jokaisella terveystarkastuskäynnillä arvioimalla lapsen kielellisiä taitoja havainnoinnin, tehtävien ja vanhempien haastattelun perusteella. Nelivuotiaana lapsen puheen ja kielen kehitystä sekä vuorovaikutuksessa olemista arvioidaan Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio (Lene) -käsikirjan tehtävien avulla. Viisivuotiaana lapselle tehdään tarpeen mukaan puheen ja kielenkehityksen arviointi (ns. Lumiukko-testi), jonka avulla pyritään löytämään lisätutkimuksia tai puheterapiaa tarvitsevat lapset, joiden kielenkehityksessä epäillään olevan viivästymää. Puheen kehityksen lisäksi arvioidaan lapsen vuorovaikutustaitoja. Ammattilaisilla on käytössään puheterapian 0–6-vuotiaiden lasten lähettämiskriteerit sekä mahdollisuus tarvittaessa konsultoida puheterapeutteja lapsen kielen kehityksestä.

Lastenneuvolassa kerätty tieto lapsen puheen ja kielen kehityksestä on tarkoitettu ensisijaisesti neuvolan ammattilaisille, kuten terveydenhoitajille ja lääkäreille, jotka seuraavat lapsen kehitystä ja varmistavat, että lapsi kehittyy ikätasoisesti. Tietoa käytetään lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemiseen sekä mahdollisten kehityksen viiveiden tai ongelmien varhaiseen havaitsemiseen ja hoitoon. Tietoa voivat hyödyntää vanhempien suostumuksella myös muut terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen tahot.

Tietoa yhteistyöstä varhaiskasvatuksen kanssa

Varhaiskasvatuksesta toimitetaan neuvolaan havainnointilomake lapsen kehityksestä 3-vuotistarkastuksen yhteydessä vanhempien suostumuksella. Lomake tallennetaan potilastietojärjestelmään ja sitä hyödynnetään lapsen kehityksen arvioimisessa.

Lapsen 4-vuotistarkastus toteutetaan Hyve-mallin (lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin arviointi huoltajien, varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyönä) mukaisesti. Mallissa lapsen kasvua ja kehitystä arvioidaan varhaiskasvatuksessa Hyve-lomakkeen avulla sekä keskustelemalla vanhempien kanssa. Keskustelun pohjalta täydennetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tämän jälkeen vanhempien ja varhaiskasvatuksen yhdessä täyttämä lomake lähetetään neuvolaan, jossa lapsi käy tarkastuksessa terveydenhoitajalla ja lääkärillä. Päiväkodista saapunut lapsen kasvua ja kehitystä arvioiva Hyve-lomake tallennetaan potilastietojärjestelmään, ja sitä hyödynnetään osana lapsen kasvun ja kehityksen arviointia. Neuvola kirjaa lomakkeelle mahdolliset havainnot sekä jatkoseurannan ja palauttaa lomakkeen takaisin päiväkotiin.

Lukutaidon valmiuksiin ratkaisevasti liittyvistä asioista siis kulkee ja on saatavilla tietoa lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä niin

Kaikille perheille
jaettavasta Lukulahja
lapselle -kirjakassista
kerätään palautetta
kansallisesti.

huoltajille kuin eri ammattilaisillekin. Tieto on arkaluontoista ja salassa pidettävää, jolloin kaupunkitaisoisia yhteenvetoja tai aineistoja ei ole saatavilla.

Muuta tietoa

Äitiys- ja lastenneuvolan palveluista on saatavilla myös monenlaista muuta tietoa, joka liittyy lukutaitotoimintaan tai jota voidaan sen toteuttamisessa hyödyntää. Esimerkiksi kaikille perheille jaettavasta Lukulahja lapselle -kirjakassista kerätään palautetta kansallisesti. Helsinki pystyy erottamaan kansallisesta palautekyselystä omat tuloksensa, joista se saa arvokasta tietoa vanhempien ajatuksista lukulahjan ja muun lukutaitoon liittyvän sisällön hyödyllisyydestä osana neuvolaa. Palautekyselyn vuotuinen osuus on Helsingin osalta valikoitunut (N = noin 100), joten siitä ei voida tehdä pitkälle vietyjä päätelmiä, mutta tietoja voidaan käyttää viitteellisinä. Mahdollista on seurata myös esimerkiksi sitä, kuinka paljon ja millä kielillä tiettyjä aiheeseen läheisesti liittyviä materiaaleja (kuten Lapsen kehitys ja ruutuaika -esite) hyödynnetään.

Tietoa muilta toimialoilta ja liikelaitoksista

Pääpaino lukutaitotoimintaan liittyvän tiedon kertymisessä on kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla, kirjastopalveluissa sekä perhepalveluissa. Lisäksi kulttuuri- ja vapaa-ajan toimialan palveluissa, kuten esimerkiksi kulttuuri-, museo- tai nuorisopalveluissa on saatavilla erilaisia tietoja teemaan ja ilmiöön liittyen. Kulttuuripalveluiden hallinnoiman taiteen perusopetuksen taiteenaloista erityisesti sanataiteeseen ja teatteriin liittyviä erilaisia tietoja voidaan koota ja seurata osana lukutaitotoimintaa.

Kaupungin keskushallinnossa eli kaupunginkansliassa organisoidaan ja tuetaan monenlaisia lukutaitotoimintaan läheisesti liittyviä toimintoja. Henkilöstöosasto vastaa kaupunkiyhteisöstä henkilöstökoulutuksesta. Strategiaosaston kaupunkitietopalveluilla on suuri rooli tiedon tuottajana, ja raportit esimerkiksi palvelutyytyväisyydestä, henkilöstöstä tai kulttuurin kuluttamisesta ja siihen osallistumisesta tarjoavat välillisesti tietoa lukutaitotoiminnasta. Myös kotoutumista tukevilla palveluilla on oma roolinsa lukutaitotoiminnassa, ja sieltä kertyviä tietoja hyödynnetään esimerkiksi yhdessä työllisyyspalveluiden kanssa.

Itsenäisenä liikelaitoksena toimivaan työllisyyspalveluihin kertyy lukutaitoon liittyvää tietoa joidenkin asiakasryhmien osalta. Esimerkiksi kotoutuva-asiakkaiden luku- ja kirjoitustaitoa sekä kielitaitoa kartoitetaan kielitaidon arvioinnin keskus Testipisteessä. Muille toimialoille ja liikelaitoksille relevanttia dataa lukutaitotoiminnasta ei kerry, tai sitä on saatavissa hyvin hajanaisesti.

Johtopäätökset

Lukutaitotyöstä on saatavilla Helsingin kaupungin toimialoilla ja palveluissa runsaasti erilaista tietoa. Useimmiten tieto on arkaluonteista ja salassa pidettävää, mutta jonkin verran avointakin dataa on saatavilla. Edellisissä kappaleissa on kuvattu joitakin lukutaitotyöhön liittyviä tietoaineistoja, eivätkä ne ole täysin kattavia. Joka tapauksessa jo tällainen kuvailu auttaa huomaamaan, kuinka erilaista teemaan liittyvää tietoa on olemassa ja miten tieto on hajallaan kaupunkiorganisaation eri osissa.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla sekä äitiys- ja perheneuvolassa on saatavilla tietoa yksittäisten henkilöiden ja ryhmien lukutaidon tasosta tai siihen läheisesti liittyvistä asioista, kuten kielen kehityksestä. Tieto liittyy pitkälti toimialojen lakisääteisiin tehtäviin ja perustehtäviin. Kirjastopalveluista taas saadaan monenlaista määrällistä tietoa, jota voidaan hyödyntää erityisesti palvelua jo käyttävien helsinkiläisten lukutottumusten kuvaamiseen. Huomionarvoista on, että vaikka kirjaston aineistot ovat kattavia, ne eivät kuvaa kovin hyvin helsinkiläisten kirjaston käyttöön tai lukemiseen liittyviä ilmiöitä

keskimäärin. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että suurimmalla osalla helsinkiläisistä kirjastokortti ei ole aktiivisesti käytössä.

Jatkossa on merkityksellistä pohtia, miten voimme hyödyntää ja yhdistellä olemassa olevia tietoja ja minkälaisia johtopäätöksiä aineistojen pohjalta voidaan tehdä. Tärkeää on valjastaa tieto palvelemaan entistä paremmin kaupunkilaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia lukutaidon oppimiseen ja kehittämiseen, lukemaan innostumiseen tai lukuharrastuksen pariin pääsemiseen.

Tärkeä tiedon lähde lukutaitotyössä on myös erilaisissa, esimerkiksi alueellisissa verkostoissa ja foorumeissa jaettu tieto ja signaalit, joita ei erikseen taltioida. Laajojen määrällisten tai laadullisten aineistojen rinnalla erilaiset tiedontuottamisen tavat kuten dialogit ja keskustelut eri ryhmien kanssa voivat tarjota syvempää ymmärrystä esimerkiksi helsinkiläisten lukutaitoon ja lukemiseen liittyvistä toiveista, esteistä, ajatuksista tai tarpeista. Erilaiset tiedonmuodostuksen tavat ja niiden hyödyntäminen ovat kannatettavia ja auttavat usein tarkastelemaan ja ymmärtämään ilmiötä avarammin.

Toimintaesimerkkejä lukutaitotyöstä

Seuraavaksi julkaisussa esitellään ja tehdään näkyväksi vaikuttavaa lukutaitotyötä, jota Helsingissä eri toimialoilla, palveluissa ja tiimeissä jo tehdään. Hyviä esimerkkejä suuresta kaupunkiorganisaatiosta löytyy runsaasti, joten monia käytänteitä jää tässä kuvaamatta. Tavoitteena on, että julkaisuun valikoidut esimerkit kuvaavat eri palveluissa tehtävää erilaista lukutaitotyötä. Osa esimerkeistä liittyy suunnitteluun, resursointiin ja tavoitteisiin, osa suoraan kaupunkilaisia koskevaan työhön.

Konkreettiset kuvaukset auttavat huomaamaan, millä tavoin lukutaitotyö eri sektoreilla voi ilmetä. Esimerkit antavat toivottavasti myös ideoita, intoa ja vinkkejä lukutaitotyön toteuttamiseen ja kehittämiseen sekä uusien yhteistyökumppanuuksien löytämiseen.

Esimerkit konkretisoivat osaltaan myös kansallista lukutaitostrategiaa: lukevassa kunnassa lukutaitotyön on hyvä olla monitoimijaista, sitä voidaan tehdä eri toimialoilla ja palveluissa ja uusia, rohkeita avauksia tarvitaan.

Luettelo tapausesimerkeistä

Kirjasto, kasvatus ja koulutus:

- Iltasatuhyllä innostaa perheitä lukemaan yhdessä
- Kirjaston kiitelty oppilaitosyhteistyö
- Monikielinen ja kielitietoinen lasten- ja nuorten lukutaitotyö idän alueen kirjastoissa
- Leikkisästi, mutta täysin vakavasti! – Monialaista lukemisen, luovuuden ja leikin edistämistä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa

Kasvatus ja koulutus:

- Suomen kielen ja lukutaidon valmiuksien vahvistaminen päiväkodeissa tarveperusteisen rahoituksen avulla
- Peruskoulujen suunnitelmista intoa ja järjestelmällisyyttä lukutaitotyöhön
- Lukutaitotyötä Stadin AO:ssa

Kirjasto:

- Alueen asukkaat mukana Malminkartanon kirjaston uudistuksessa
- Kirjastojen kehittyvä lukupiiritoiminta kiinnostaa uusia yleisöjä
- Helsingin ja Vantaan kaupunginkirjastot edistävät vankien lukemista

Äitiys- ja perheneuvola:

- Lukulahja on hitti Helsingin neuvoloissa

Nuorisopalvelut:

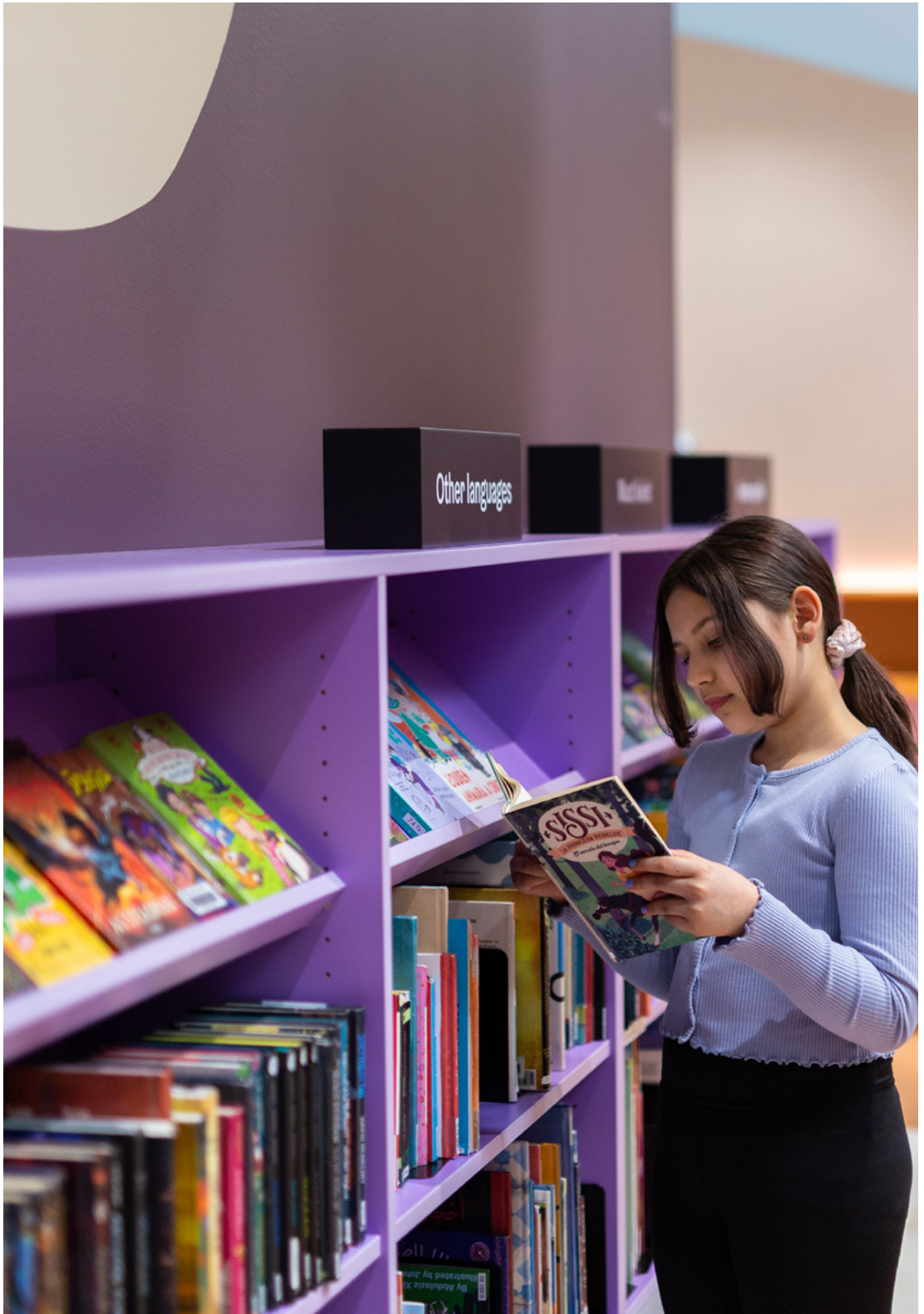
- Edelläkävijyyttä tekoälylukutaidon vahvistamisessa nuorisopalveluissa

Työllisyyspalvelut:

- Helsinkiin muuttavien luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuksiin ohjaaminen ja kouluttajayhteistyö

Koko kaupunki:

- Lukutaitotyön edistäminen Helsingin kaupungin omissa asiakirjoissa

Iltasatuhyilly innostaa perheitä lukemaan yhdessä

Helsingin monissa päiväkodeissa erilaista ”kirjalainaamotoimintaa” on kehitetty useita vuosia. Kaikkia erilaisia toteutuksia (iltasatuhyilly, eteiskirjasto, lainahyilly tms.) yhdistää idea siitä, että huoltaja voi lasta päiväkodista hakiessaan yhdessä lapsen kanssa lainata kotiin lukemista hyvin matalalla kynnyksellä.⁷

Täsmällistä tietoa erilaisten ”kirjalainaamoiden” lukumäärästä kaupungin ylläpitämissä päiväkodeissa ei ole, mutta alueellisten suomi toisena kieleä -opettajien arvion mukaan erilaisia toteutuksia on jo ainakin 70 päiväkodissa. Osa päiväkodeista ympäri kaupunkia toteuttaa lainaustoimintaa kokonaan omilla kirjoillaan ja aineistoillaan, jotkut yhteistyössä kaupunginkirjaston kanssa. Tässä esimerkissä kuvataan erityisesti yhteistyössä kaupunginkirjaston kanssa toteutettavaa toimintaa. Toiminta liittyy kiinteästi Kirjaston suunta 2033 -visioon, jonka yhtenä toimenpiteenä on luoda lukemisen kulttuuria kaikenikäisille. Tavoitteena visiossa on, että lukeminen huvittaa ja hyödyttää jokaista helsinkiläistä vuonna 2033. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa auttaa tavoittamaan runsaasti perheitä ja lapsia, joille positiivisia lukukokemuksia halutaan synnyttää varhain.

Helsingin kaupunginkirjasto on tarjonnut osalle kaupungin päiväkodeista iltasatuhyilly-palvelua syksystä 2024 alkaen. Iltasatuhyillyyn kerätään kirjoja monikielisesti, päiväkotiryhmässä puhuttujen kielten perusteella. Hyillyn idea on innostaa perheitä lukemaan yhdessä erityisesti omalla kotikielellä. Samalla levitetään lukemiskulttuuria kannustamalla vanhempia lukemaan ääneen lapselle. Vuonna 2024 alkanut toiminta on järjestelmällistä, ja tavoitteena on tehdä iltasatuhyillyistä pysyvä osa kirjaston palveluvalikoimaa päiväkodeille.

Kirjaston resurssien (mm. kokoelman rajallisuus, työaika) vuoksi iltasatuhyillyjä ei ole ainakaan vielä mahdollista tarjota kaupungin jokaiseen päiväkotiin. Kirjasto tarjoaa Helsingissä iltasatuhyillyjä tällä hetkellä viidellä alueella: Malminkartano, Kannelmäki, Malmi, Mellunmäki sekä Meri-Rastila. Alueet kuuluvat Helsingin kaupungin strategian mukaisiin kaupunkiuudistusalueisiin. Kaupunkiuudistusalueet ovat alueita, joiden kehittämiseen kaupunki kiinnittää erityistä huomiota. Kirjasto osallistuu osaltaan alueiden kehittämiseen ja segregaaion ehkäisyyn esimerkiksi tarjoamalla alueiden päiväkodeille iltasatuhyilly-palvelua. Syksyllä 2025 mukana kirjaston iltasatuhyilly-toiminnassa oli noin 20 päiväkotiryhmää.

Päiväkodin lähikirjasto hoitaa yhteydenpidon päiväkotiin ja valitsee iltasatuhyillyyn kirjat kielitoiveiden perusteella. Tavoitteena on, että hyillystä löytyy luettavaa jokaisen lapsen kotikielellä. Kirjasto tekee kirjoja valittaessa yhteistyötä Monikielisen kirjaston kanssa. Monikielinen kirjasto on valtakunnallinen palvelu, josta kaikki Suomen kirjastot voivat tilata teoksia asiakkaiden käyttöön. Päiväkoteihin kirjoja on toivottu jo 50 eri kielellä, eikä kaikkia toiveita ole vielä pystytty toteuttamaan. Kysytyimpiä kieliä Helsingissä ovat persia, somali, arabia, viro ja venäjä. Yhteensä hyillyyn kerätään 20–30 kirjaa kerrallaan.

Kun kirjat on kerätty valmiiksi, ilmoittaa työntekijä päiväkotiin kirjojen olevan noudettavissa lähikirjastosta. Päiväkoti saa kirjat lainaan 2–3 kuukaudeksi normaalin 28 vuorokauden laina-ajan sijaan. Näin varmistetaan, että mahdollisimman moni perheistä ehtii käyttää hyillyä. Mikäli kirjat luetaan läpi nopeasti, voidaan ne toiveen mukaan vaihtaa uusiin palvelun aikana. Päiväkodille lainatut kirjat eivät mene kadotessaan tai tuhoutuessaan perintään.

Syksyllä 2025
mukana kirjaston
tarjoamassa
toiminnassa oli jo noin

20
päiväkotiryhmää

Päiväkoti päättää itse, mihin iltasatuhyllly sijoitetaan ja miten kirjojen lainaaminen kotiin hoidetaan. Kirjoja voidaan myös käyttää ja lukea päiväkodin toiminnassa lasten varhaiskasvatuspäivän aikana. Päiväkodin työntekijät kertovat ja viestivät iltasatuhylllyn merkityksestä ja käytöstä perheille ja lapsille – palvelun toimivuus vaatii sitoutumista päiväkodin henkilöstöltä. Jos henkilökunta ei aktiivisesti ohjaa vanhempia ja lapsia hylllyn käyttöön, jäävät kirjat herkästi lainaamatta.

Vieraskielisten kirjojen kokoelmaa kasvatetaan kirjastolla koko ajan määrätietoisesti, mutta työ on melko hidasta. Kun kokoelmaa kartutetaan pikkuhiljaa, voidaan samalla myös tarkastella, kuinka laajaan palveluun resurssit riittävät. Tavoiteltavaa olisi, että kaikissa Helsingin päiväkodeissa päästäisiin jollain aikajänteellä kokeilemaan jonkinlaista joko pysyvämpää omalla aineistolla koottua tai kirjaston kanssa toimivaa ”kirjalainaamoa”. Tämä ta-

voite onkin jo ottanut askeleen eteenpäin. Keväällä 2026 kirjastojen iltasatuhylllypalvelua pyritään kehittämään suuntaan, joka palvelisi laajemmin päiväkoteja Helsingissä.

Teksti ja lisätiedot: Emma-Lotta Tynkkynen (*johdava pedagoginen informaatikko, kirjastopalvelut*) & Antti Aaltonen (*projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala*)

Kirjaston kiitelty oppilaitosyhteistyö

Helsingissä kaupunginkirjasto tekee hyvin tiivistä yhteistyötä päiväkotien, koulujen ja toisen asteen oppilaitosten kanssa. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen palveluvalikoimassa on muun muassa satutuokioita, mediatuokioita, ohjattuja ryhmäkäyntejä, kirjapaketteja sekä satudiplomeja. Ryhmiä vierailee kirjastoissa säännöllisesti sekä omatoimisesti että räätälöidyillä kirjastovierailuilla. Lukuvuonna 2024–2025 kirjastoissa järjestettiin noin 1 200 satutuokiota päiväkotiryhmille, ja tuokiot tavoittivat yli 22 000 lasta.

Helsingissä kirjaston ja perusopetuksen välistä yhteistyötä määritellään erillisessä sopimuksessa (Perusopetuspalveluiden ja kirjaston yhteistyösopimus, 2023). Siinä on kuvattu, mitä palveluita kirjaston on toteutettava lukuvuositain tietyille vuosiluokille. Yhteistyösopimus takaa toimintaan riittävät vuotuiset resurssit (työvoima, osaaminen, budjetti, materiaalit, tilat jne.) Palvelut toteutetaan sekä suomeksi että ruotsiksi.

Tällä hetkellä kirjasto tuottaa perusopetukselle sopimuksen mukaisesti seuraavat palvelut vuosittain:

- **1. luokkalaisten kirjastostartti:** Ohjattu tutustumiskäynti koulun lähikirjastoon ensimmäisen kouluvuoden aikana. Oppilaat saavat vierailun yhteydessä kirjalahjan osana Helmet-kirjastojen ekaluokkalaiskampanjaa.
- **3. luokkalaisten kirjavinkkaus:** Kirjavinkkaus, jossa oppilaat tutustuvat kiinnostaviin kirjoihin kirjaston henkilökunnan opastuksella kolmannen vuosiluokan aikana.
- **7. luokkien kirjavinkkaus:** Kirjavinkkaustapahtuma seitsemännen vuosiluokan aikana. Tapahtuman sisältö ja kuvaus täsmentyvät vuosittain.

Lukuvuonna 2025–2026 kirjasto on lisännyt palveluvalikoimaan viidesluokkalaisten uuden kirjastotuokion. Tällä hetkellä tuokio keskittyy ympäristökasvatukseen ja medialukutaitoon. Tavoitteena on saada tuokio osaksi yhteistyösopimusta.

Sopimus on luotu, jotta jokaiselle helsinkiläiskoululle turvataan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua kirjaston palveluihin. Lisäksi sopimuksen avulla vahvistetaan niin koulujen kuin kirjastojenkin ydintehtäviä: lukutaitotyötä ja lukemisen edistämistä.

Kirjaston kouluille tuottamat palvelut toimivat erittäin hyvin. Esimerkiksi lukuvuonna 2024–2025 ekaluokkalaisten ikäryhmästä tavoitettiin noin 95 %, eli lähes 6 000. Kolmasluokkalaisten tavoitettiin liki 100 %, eli yli 6 000. Seitsemäsluokkalaisten kirjaston vinkkaustapahtuma tavoitti yli 2 000. Kun mukaan lasketaan myös muut kuin sopimuksen alaiset vinkkaustapahtumat, tavoitettiin seitsemäsluokkalaisten noin 3 000, eli 75 % luokka-asteesta.

Kirjasto kerää palveluista palautetta, jonka perusteella on selvää, että opettajat pitävät tuokioita erittäin tärkeinä oppilaiden kirjastoon tutustumisen ja lukuinnon herättämisen kannalta. Palautteen keräämistä pyritään laajentamaan ja sen hyödyntämistä tehostamaan tulevaisuudessa edelleen. Yhteistyö koetaan merkitykselliseksi myös kirjastolaisten keskuudessa, sillä sen kautta työntekijät pääsevät vaikuttamaan lasten ja nuorten lukemiseen, ja yksi kirjaston päätehtävistä eli lukemisen edistäminen konkretisoituu työn kautta hyvin.

Yhteistyösopimukseen sisältyvien palveluiden lisäksi kaupungin eri kirjastot toteuttavat peruskouluille kulloistenkin resurssiensa puitteissa myös monia muita palveluita (mm. kirjapaketit,

lukupiirikirjat, lukudiplomit ja -haasteet, muut ohjatut ryhmäkäynnit, kirjastoauto), ja koululaisryhmät hyödyntävät kirjastoa ja sen tiloja monenlaiseen muuhun käyttöön aktiivisesti.

Kirjasto haluaa panostaa entistä vahvemmin myös toisen asteen opiskelijoille suunnattuihin palveluihin. Tämä näkyy konkreettisesti laajenevassa ja vakiintuvassa palveluvalikoimassa, johon kuuluu tällä hetkellä esimerkiksi ohjatut kirjastovierailut, kirjavinkkaus sekä kirjakakit. Lisäksi kirjastolaiset tekevät oppilaitosvierailuja, joissa ”pop up -kirjastolaiset” esittelevät kirjastojen palveluita, tekevät opiskelijoille kirjastokortteja ja keskustelevat heidän kanssaan myönteistä mielikuvaa kirjastosta ja kirjastolaisista synnyttäen. Esimerkiksi elo-syyskuussa 2025 pop up -vierailuja järjestettiin 19 oppilaitoksessa, ja niiden aikana tavoitettiin yli 1 300 toisen asteen opiskelijaa.

Teksti ja lisätiedot: Emma-Lotta Tynkkynen (*johdava pedagoginen informaatikko, kirjastopalvelut*) & Antti Aaltonen (*projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala*)

”

Kirjasto kerää palveluista palautetta, jonka perusteella on selvää, että opettajat pitävät tuokioita erittäin tärkeinä oppilaiden kirjastoon tutustumisen ja lukuinnon herättämisen kannalta.

Monikielinen ja kielitietoinen lasten- ja nuorten lukutaitotyö idän alueen kirjastoissa

Itä-Helsingin kirjastoissa pyritään huomioimaan alueen moninaisuus palveluissa. Yksi moninaisuuden ilmentymä on monikielisyys ja -kulttuurisuus. Kirjaston itäisen peruspiirin alueella asuvien muun kuin suomen- ja ruotsinkielisten helsinkiläisten määrä on jo liki 50 000, ja määrä on kasvussa. Helsingin kaupunkistrategian 2025–2029 mukaan kaupungin palveluissa huomioidaan useat kielet ja helsinkiläisten tavoittamisessa hyödynnetään monikielisyyttä. Palveluissa ja viestinnässä edistetään selkeäkielisyyttä ja ymmärrettävyyttä. Yhteistyötä kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa tehdään runsaasti. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat esimerkiksi päiväkotien monikieliset ohjaajat. Tervetuloa perheet -hanke sekä työväenopiston KOTIVA-ryhmät.

Kielellisen moninaisuuden huomioiminen ilmenee osana hyvin monenlaista toimintaa. Satutuokioissa ja kirjavinkkauksissa käytetään selkeää kieltä ja puhetta ja tarvittaessa myös kuvatuksia. Kirjat tuokioihin valitaan niin, että myös heikommin suomea puhuvat ja ymmärtävät lapset ja nuoret on aina huomioitu. Osa palveluista räätälöidään nimenomaan niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka eivät puhu suomea tai ruotsia äidinkielenään.

Idän alueella järjestettiin keväällä 2026 toista kertaa Satakielikuukauteen liittyvä Ilo luke! -kirjakarnevaali, jossa juhlietaan kielten rikkautta ja moninaisuutta alueen lasten kanssa. Tapahtuma kiertää neljän viikon aikana neljässä idän kirjastossa, ja kuhunkin tapahtumaan kutsutaan alueen 2.-luokkalaiset. Karnevaaleissa herätetään lukemisen iloa ja kiinnostusta eri kielisiä kirjoja kohtaan asettelemalla aineistoa houkuttelevasti esille. Lapsilla on mahdollisuus kiertää pisteestä toiseen

juttelemassa eri kieliä (arabia, englanti, kiina, somali, sorani, venäjä jne.) taitavien kirjastotyöntekijöiden kanssa ja etsiä luettavaa omalla kotikielilläään tai -kielillään. Tapahtumaan ilmoittautumisen yhteydessä opettajilta pyydetään etukäteen tietoa kaikista luokissa puhutuista kielistä. Monikielisestä kirjastosta pyritään tilaamaan ikätasolle sopivaa kirjallisuutta näillä kielillä niin, että jokaiselle oppilaalle löytyisi tapahtumasta luettavaa omalla kielellä.

Tapahtumaan on aina järjestetty myös rauhallinen lukupaikka, johon oppilaat voivat vetäytyä katselemaan, tutkimaan tai lueskelemaan löytämiään kiinnostavia kirjoja joko yksin tai kaverin kanssa. Karnevaalin lopuksi pidetään lyhyt tarinatuokio, jossa samaa sadun kohtaa luetaan eri kielillä, ja lasten tehtävänä on arvata, mikä kieli on kulloinkin kyseessä. Ryhmillä on aina mahdollisuus lainata tapahtumasta kirjoja, ja tätä mahdollisuutta sekä opettajat että oppilaat hyödyntävät hyvin aktiivisesti. Kirjastolaisten kokemuksen ja opettajille tehdyn palautekyselyn tulosten mukaan tapahtumaan osallistuminen on ollut paitsi mukava kirjastokokemus oppilaille myös oppilaiden kielitietoisuutta lisäävä sekä kielellistä itsetuntoa ja lukuintoa vahvistava elämys.

Itä-Helsingin lasten- ja nuorten kirjastotyössä on priorisoitu kulttuuripolkuun kuuluvien palvelujen lisäksi valmistavan opetuksen luokkien vastaanottaminen lukuvuodesta 2023–2024 lähtien. Alueen kaikki valmistavan opetuksen luokat kutsutaan kirjastovierailuille vuosittain, ja heille tarjotaan palveluja, joita valmistavan opetuksen opettajat ovat toivoneet heille toteutetussa kartoituskyselyssä. Jokaiseen vierailuun kuuluu mahdollisimman

**Helsingin
kaupunkistrategian
2025–2029 mukaan
kaupungin palveluissa
huomioidaan useat
kielet ja helsinkiläisten
tavoittamisessa hyödynnetään
monikielisyyttä.**

selkokielinen kirjaston ja sen palvelujen esittely. Paikalle varataan ikätasoisia helppolukuisia kirjoja suomeksi sekä niin sanottuja hiljaisia kirjoja, joiden tarinoita voi seurata lukemalla kuvia sekä sanoittamalla kirjoja oppilaiden omilla äidinkiellillä. Pää tavoitteina on, että mahdollisimman moni oppilas saisi käynniltä mukaansa oman kirjastokortin, ellei heillä korttia vielä ole ollut. Lisäksi halutaan tarjota kokemus siitä, että jokainen on tervetullut kirjastoon ja että kirjaston kokoelmista löytyy lukemista myös monella eri kielellä. Valmistavan opetuksen luokkien vierailuissa on kokeiltu myös yhteistyötä muiden toimijoiden, kuten nuoriso- ja kulttuuritoimen kanssa, ja kokeilut ovat olleet antoisia.

Lisäksi alueen kirjastolaiset käyvät puhumassa pyynnöstä esimerkiksi päiväkotien vanhempainiloissa ja perhetaloissa huoltajille lapselle lukemisen tärkeydestä ja esittelemässä kirjastopalveluja, Monikielistä kirjastoa sekä eri kielillä löytyvää lastenkirjallisuutta. Tapahtumissa yleisönä on yleensä moninainen huoltajajoukko. Yhteistyötä tehdään runsaasti kasvatuksen ja koulutuksen toimialan

kanssa: esimerkiksi päiväkotien monikielisten ohjaajien, Tervetuloa perheet -hankkeen sekä työväenopiston KOTIVA-ryhmien kanssa. Kirjastolaiset voivat esimerkiksi koota tapaamisiin monikielisiä kirjapaketteja, tarjota varjoteatteri-työpajoja sekä esitellä kirjaston toimintaa käytännön kautta päiväkotien henkilöstölle, opettajille, oppilaille, perheille sekä kotona lastaan hoitaville vanhemmille, jotka käyvät opiskelemassa suomen kieltä työväenopistolla.

Teksti ja lisätiedot: Johanna Martikainen (*pedagoginen informaatikko, kirjastopalvelut*)

Leikkisästi, mutta täysin vakavasti! – Monialaista lukemisen, luovuuden ja leikin edistämistä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa

Kirjojen lukeminen, kulttuuri, taide ja kokemukset luovissa ympäristöissä sisältyvät varhaiskasvatussuunnitelmaan ja esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Taide heijastelee ihmisen elämää ja yhteiskuntaa monin tavoin. Leikki, mielikuvitus ja luomisen ilo perustuvat kieleen, tarinoihin ja viestintään, ja ne ovat tärkeitä rakennuspalikoita lapsen kehityksessä.

Helsingissä ruotsinkielinen varhaiskasvatus on parinkymmenen vuoden ajan tehnyt yhteistyötä Helsingin kaupungin kulttuuripalveluiden ja kirjaston kanssa. Toiminta alkoi yhteisten kehittämispäivien järjestämisellä, joissa teemoina olivat erilaiset kieli- ja kulttuuripedagogiset sisällöt. Sitten toiminta on kehittynyt säännölliseksi yhteistyöksi, jolla on pysyvät rakenteet.

Jokaisessa päiväkodissa on nimetty kieli- ja kulttuurivastaavat, jotka tapaavat yhdessä säännöllisesti kulttuuri- tai kirjastopalveluiden kutsumana ja jakavat tietoa ajankohtaisesta kulttuuritoiminnasta yksiköissään. Näin tietoa esimerkiksi tuoreista tapahtumista, lastenkirjoista tai hyvistä käytänteistä saadaan levitettyä henkilöstön jokapäiväisen työn tueksi säännöllisesti.

Pitkäaikainen monialainen yhteistyö perustuu yhteiseen jaettuun näkemykseen kielitietoisesta toiminnasta, jossa leikki, lorut, riimit, runous, teatteri, kuvataide ja liike toimivat inspiraationa lapsen omalle kielelle ja ilmaisulle. Tällaisen sisällön tarjoaminen lapsille johtaa ilmaisukyvyn vahvistumiseen,

utelaisuuden kasvuun, leikkimisen ja luovuuden lisääntymiseen ja pitkällä aikavälillä myös laajempaan kiinnostukseen kirjoihin ja lukuintoon.

Vuosien varrella henkilöstölle ja lapsiryhmille on tarjottu vierailuja ja työpajoja kulttuuritaloissa, kirjastoissa, teattereissa, museoissa, kirjamessuilla ja kaupungin muissa ympäristöissä. Tarjolla on ollut sekä esityksiä, näyttelyitä että tapahtumia, joihin on liittynyt erilaista yleisötyötä ja oheistoimintaa. Toimintaa on kohdennettu alueille, joilla kielellisen tuen tarve on erityisen suuri.

Osana kaikkea yhteistyötä jaetaan tietoa ja korostetaan, että päivittäinen lukutuokio omassa ryhmässä, lastenkirjojen saatavuus sekä leikkisä ja osallistava kulttuurikasvatus ovat tärkeitä kulmakiviä lapsen kielelliselle ja emotionaaliselle kehitykselle sekä lapsen kiinnostukselle erilaisia tekstejä, kirjoja ja lukemista kohtaan.

Esimerkkinä kirjamaistiaiset kieli- ja kulttuurivastaaville

Päiväkotien kieli- ja kulttuurivastaavat kutsutaan vuosittain kirjastoon Kirjamaistiaiset-tapahtumaan. Kirjamaistiaisten ideana on esitellä osallistujille edellisen vuoden kuvakirjajulkaisuja.

Tapahtuman aikana lastenkirjastotyöntekijät esittelevät kuvakirjojen ajankohtaisia ilmiöitä (mitkä aiheet ja teemat ovat pinnalla) ja omia suosikkejaan. Kirjat asetellaan tapahtumassa houkuttelevasti esille, jotta osallistujat voivat helposti selailla ja tut-

kia niitä sekä lainata mukaansa. Kuvakirjaesittelyn lisäksi tapahtumassa järjestetään usein muitakin aktiviteetteja, kuten kirjaraateja tai ”kuvakirjatie-tokilpailuja”. Osallistujat voivat myös vinkata omia suosikkikirjojaan muille.

Tapahtuma tarjoaa samalla päiväkotien kieli- ja kulttuurivastaaville sekä kirjastonhoitajille luontevan paikan kirjallisuuskeskusteluille ja kokemusten vaihtamiselle lukemisesta erityisesti varhaiskasvatuksen kontekstissa. Ideana on, kieli- ja kulttuurivastaavat jakavat tietoa uusista kirjoista ja suosituksista kollegoilleen. Osa hyödyntää kirjamaisiaisvinkkejä myös vanhempainilloissa, jolloin tieto tuoreista julkaisuista leviää myös perheille. Pelkästään kirjamaistiaiset tavoittavat kymmeniä opettajia vuosittain, ja tapahtumasta saatava palaute on kiittävää.

Monialaista yhteistyötä ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen, kulttuuritoimijoiden ja kirjaston kanssa lasten kielen kehityksen, luovuuden ja lukuinnon edistämiseksi pystytään Helsingissä toteuttamaan jatkossakin perustyön ja henkilöstöresurssien puitteissa.

Leikki, mielikuvitus ja luomisen ilo perustuvat kieleen, tarinoihin ja viestintään, ja ne ovat tärkeitä rakennuspalikoita lapsen kehityksessä.

Teksti ja lisätiedot: Nina Gran (*erityissuunnittelija, kulttuuripalvelut*), Cecilia Eriksson (*pedagoginen informaattikko, kirjastopalvelut*) & Johanna Karlsson (*pedagoginen asiantuntija, kasvatus ja koulutus*)

Suomen kielen ja lukutaidon valmiuksien vahvistaminen päiväkodeissa tarveperusteisen rahoituksen avulla

Helsinki myönsi suomenkieliseen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen tarveperusteista rahoitusta vuonna 2025 yhteensä 52 varhaiskasvatyksikölle ja 3 leikkipuistoyksikölle. Rahoituksen määrä on laskettu kahden muuttujan (0-maksuluokkaan kuuluvat ja vieraskielisten korkea osuus) perusteella, ja lopullinen summa määräytyy yksikön lasten kokonaismäärän mukaan. Yksiköt sijaitsevat pääosin alueilla, joilla asukkaiden sosioekonominen asema on muita heikompi. Rahoituksen tavoitteena on luoda pysyviä ja pitkäkestoisia ratkaisuja, joilla tuetaan lasten vertais- ja kielitaitoja, mahdollistetaan pedagogisesti perusteltuja ja suunniteltuja pienryhmiä ja annetaan enemmän aikaa ja tukea lapsille. Tällä kaikella tähdätään eriytymiskehityksen hidastamiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen ja lasten osaamiserojen kaventamiseen.

Varhaiskasvatyksiköt ovat tutkitusti jopa eriytyneempiä kuin koulut. Päiväkotiin tullaan pienemmältä alueelta, ja yksikkökoot ovat huomattavasti perusopetuksen yksiköitä pienempiä. Vaikka tarveperusteista rahoitusta myönnetään kaikille 52 varhaiskasvatyksikölle samojen muuttujien perusteella, ovat nekin keskenään hyvin erilaisia, ja lisärahoituksen kohdentamisen tarpeet näyttäytyvät erilaisina. Eroja voi olla jopa saman päiväkodin eri ryhmien välillä esimerkiksi kelpoisen henkilöstön saatavuushaasteiden vuoksi.

Alkuvuodesta 2025 tarveperusteista rahoitusta saavat varhaiskasvatyksiköt laativat segregaat-ion ehkäisysuunnitelmat. Suunnitelmiin kirjattiin yksikössä tunnistetut eriytymistä aiheuttavat ilmiöt, asetettiin tavoitteet niiden vähentämiseksi ja laadittiin toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Lasten kielitaito nostettiin eriytymistä aiheuttavaksi tekijäksi 32 suunnitelmassa. Yksiköissä on huoli yhtä lailla syntyperäisten suomalaisten kuin maahanmuuttajataustaisten perheiden lapsista, joilla suomen kielen osaamisen taso on heikkoa.

Kielellisen kehityksen tukeminen ja kielitietoisien toiminnan järjestäminen kuuluvat varhaiskasvatuksen perustyöhön. Helsingissä ydintietojen ja -taitojen vahvistaminen ja tasa-arvoisen oppimisen puolesta työskentely on kirjattu myös toimialan omiin tavoitteisiin ja kaupunkistrategiaan. Kielellisesti ja kulttuurisesti moninaiset lapsiryhmät, perheiden sitoutumattomuus varhaiskasvatukseen ja henkilöstön osaamisvaje aiheuttavat kuitenkin useissa päiväkodeissa haasteita näiden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiselle. Tarveperusteisella rahoituksella eriytymistä pyritään hillitsemään. Sen avulla päiväkodeihin on esimerkiksi palkattu lisää henkilöstöä: suomi toisena kielenä -opettajia, varhaiskasvatuksen opettajia, sosionomeja, varhaiskasvatuksen erityisopettajia,

lastenhoitajia sekä avustajia. Heidän avullaan mahdollistuu esimerkiksi entistä enemmän pienryhmätoimintaa, joka vahvistaa lasten suomen kielen sekä leikkitaitojen kehittymistä. Yksiköihin palkatut, pedagogisen koulutuksen saaneet työntekijät ovat edistäneet kielitietoista toimintaa ryhmissä vahvistamalla henkilöstön osaamista mm. mallintamalla tai yhteisopettajuutta toteuttamalla.

Erityisesti suomi toisena kielenä -opettajat ovat perehdyttäneet henkilöstöä käyttämään yksiköissä jo olemassa olevia, kielenkehitystä ja suomen kieltä vahvistavia työkaluja, kuten Roihuset-materiaaleja tai esiopetusryhmille hankittua Lukulumo-sovellusta. Kuvatuen systemaattisempaa käyttöä arjessa on lisätty lähes kaikissa tarveperusteista rahoitusta saavissa yksiköissä – myös päiväkotien pihoille on lisätty kuvatukea mahdollistamaan lasten ilmaisua, osallistumista ja omien ajatusten ja toiveiden esille tuomista.

Tarveperusteinen rahoitus mahdollistaa päiväkotien oppimisympäristön kehittämisen lukemiseen ja leikkiin kannustavammaksi. Useissa päiväkodeissa on rakennettu lukunurkkauksia, lisätty kirjojen saatavuutta hankkimalla kirjakärryjä ja kannustettu huoltajia lukemaan lapsille omalla äidinkielellään kotona kokoamalla eri kielisistä kirjoista koostuvia kirjakasseja lainattavaksi koteihin. Jopa yksikön omaa monikielistä kirjastoa on aloitettu kokoamaan päiväkodin ja kotien käyttöön muutamassa päiväkodissa. Kirjahankinnoissa huomioidaan lasten ja perheiden moninaisuus.

Vanhempien osallisuutta on lisätty ja vahvistettu useimmissa tarveperusteista rahoitusta saavissa yksiköissä. Monenlaisten lukutapahtumien järjestäminen on suosittua – jopa kokonainen kuukausi, jolloin huoltajat saavat tulla päiväkotiin lukemaan lapsille satuja omalla äidinkielellään. Sekä huoltajat, henkilöstö että lapset ovat kokeneet tapahtumat erittäin onnistuneina ja miellyttävinä. Parasta on ollut, että lapset voivat kokea ylpeyttä omasta äidinkielestään, ja kaikki ovat saaneet tutustua eri kieliin. Osa lasten huoltajista ei ole koskaan käynyt

Yksiköihin palkatut, pedagogisen koulutuksen saaneet työntekijät ovat edistäneet kielitietoista toimintaa ryhmissä mm. vahvistamalla henkilöstön osaamista.

suomalaisessa kirjastossa, jolloin tarveperusteisella rahoituksella palkattu työntekijä on voinut viedä huoltajia tutustumaan kirjastoon ja auttaa hankkimaan kirjastokortin. Lukutaidottomia huoltajia on kannustettu katselemaan lapsen kanssa yhdessä kirjojen kuvia ja tarinoimaan ja sanoittamaan niitä omalla äidinkielellä.

Edellä esitettyjen, erityisesti tarveperusteisen rahoituksen mahdollistamien toimenpiteiden vaikuttavuutta osaamiserojen kaventumiseen voidaan arvioida vasta useiden vuosien kuluttua lasten aloitettua perusopetuksessa. Joka tapauksessa myönteisiä vaikutuksia lasten tämänhetkiseen päiväkotiarkeen, kielitaidon ja lukuvalmiuksien kehittymiseen ja toimintaan sitoutumiseen on havaittu jo lyhyessä ajassa. Helsingissä tarveperusteisen rahoituksen jakamista halutaan jatkaa ja kehittää, mikä takaa jatkossakin yhdenvertaisemmat mahdollisuudet erityisesti kaikkein heikommasta asemasta opinpolulle ponnistaville lapsille.

Teksti ja lisätiedot: Heidi Kiljunen (*erityissuunnittelija, varhaiskasvatus ja esiopetus*) & Tero Laine (*erityissuunnittelija, varhaiskasvatus ja esiopetus*)

Peruskoulujen suunnitelmista intoa ja järjestelmällisyyttä lukutaitotyöhön

Opetushallitus ehdottaa Kansallisen lukutaitostrategian 2030 Lukeva koulu -ohjelman toimenpide-ehdotuksissa, että jokaisessa koulussa olisi hyvä olla pidemmän aikavälin lukutaito-ohjelma tai -suunnitelma⁸. Kaupungin ylläpitämistä noin sadasta peruskoulusta jonkinlainen lukutaitoa tukeva ohjelma, strategia tai suunnitelma (ns. koulun oma lukutaitostrategia tai vastaava) on tällä hetkellä noin 95 %:lla. Tieto perustuu loppuvuodesta 2025 kouluille toteutettuun lukutaitotyön kartoituskyselyyn, jossa arvioitiin koulussa toteutuvaa lukutaitotyötä yksilö- ja työyhteisötasolla. Kysely on osa perusopetuksen toiminnan sitovaa tavoitetta vuonna 2026. Koulut valitsevat omien tulostensa perusteella 2–4 kehittämiskohdetta, jotka kirjataan lukuvuosisuunnitelmiin.

Koulujen omat lukutaitosuunnitelmat ovat eri muotoisia: strategioita, ohjelmia, suosituksia, suunnitelmia tai käsikirjoja. Kehittäjäopettajien mukaan koulujen omat suunnitelmat sisältävät esimerkiksi

- erilaisia vuosikelloja (mm. arvioinnit, tutkimukset)
- koulun lukutaitotyön sisältöjen kuvailua ja painopisteitä
- tiimirakenteita ja tietoa vastuutahoista tai -henkilöistä
- tietoa käytössä olevista materiaaleista ja niiden hyödyntämisestä
- tietoa ja suunnitelmia koulun lukutaitotapahtumista ja -tempauksista
- tietoa kirjastoyhteistyön toteuttamisesta ja toteutumisesta

Suunnitelmien kohderyhmänä ovat ensisijaisesti koulussa työskentelevät ammattilaiset, ja suunnitelmista kumpuavan toiminnan kohteena erityisesti lapset ja nuoret ja joissakin tapauksessa myös huoltajat ja muut koulun arkeen osallistuvat tahot (esimerkiksi vapaa-ajan palvelut tai harrastamisen palvelut).

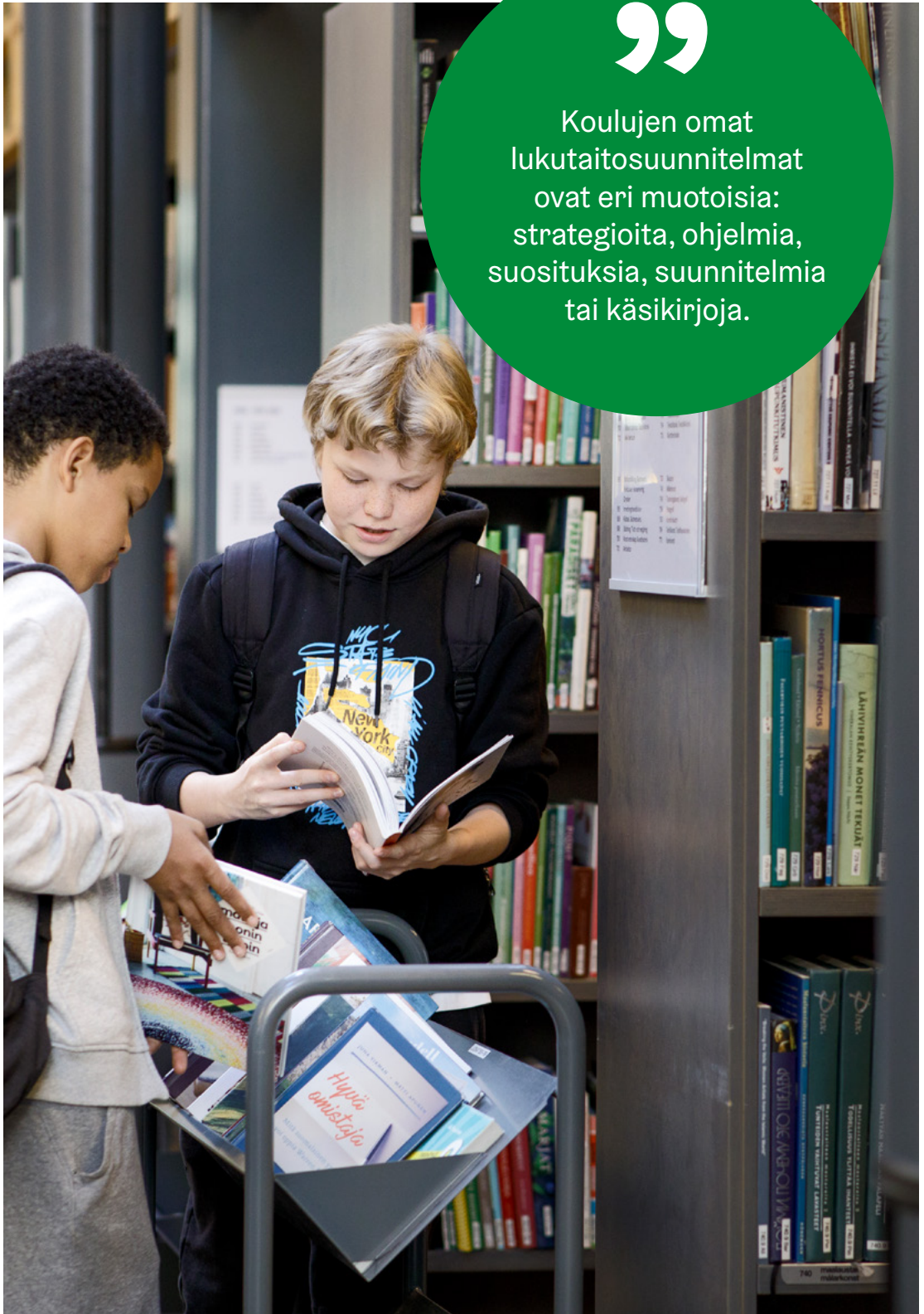
Perusopetuksen opettajat, rehtorit ja aluepäälliköt kertovat suunnitelmista olevan monenlaisia hyötyjä. Selkeiden suunnitelmien myötä esimerkiksi lukutaidon ja tuen tarpeen arviointi on yhtenäistä ja systemaattista. Suunnittelu on myös lisännyt lukutaito- ja kielitietoisuustiimien määrää kouluissa. Monissa kouluissa yhteistyö kirjaston kanssa on tiivistynyt, ja koulukirjastojen kehittämiseen on varattu henkilöresursseja ja budjettia. Yhteiset tapahtumat ovat niin ikään vaikuttaneet positiivisesti koulun lukemisen kulttuuriin. Erityisen vaikuttavaa on, kun suunnitelmien toteutumista arvioidaan ja seurataan säännöllisesti esimerkiksi tiimien ja johtoryhmien toimesta ja niitä päivitetään tarpeen mukaan.

Teksti ja lisätiedot: Kiia Hakkala (*pedagoginen asiantuntija*) ja Lotta Lempinen (*erityissuunnittelija, perusopetus*)

”

Koulujen omat
lukutaitosuunnitelmat
ovat eri muotoisia:
strategioita, ohjelmia,
suosituksia, suunnitelmia
tai käsikirjoja.

Kasvatus ja koulutus

Lukutaitotyötä Stadin AO:ssa

Helsingin kaupunkistrategiaan (2021–2025) kirjattiin tavoite lukemisen ja lukutaidon pääkaupungista. Sen myötä Stadin AO:n yhteiseen lukutaitotyöhön alettiin kiinnittää entistä enemmän huomiota. Toiminnan tarvetta perustelevat myös viime vuosien tutkimukset nuorten ja aikuisten alentuneesta lukutaidosta. Lukutaitotyöhön kannustaa myös se, että Stadin AO:n opiskelijoista noin 50 %:lla äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ja erityisen tuen suunnitelmia on monista eri syistä noin 25 %:lla opiskelijoista. Stadin AO on monialainen oppilaitos, jossa vuoden 2025 tilastojen mukaan opiskelee vuosittain noin 22 000 opiskelijaa yli 50 ammattiin 14 eri toimipaikassa.

Tavoitteena Stadin AO:n lukutaitotyössä on kaikille sopiva, lukutaidon merkitystä tähdentävä toiminta.

Stadin AO:ssa
opiskelee vuosittain
noin

22 000

opiskelijaa

Lisäksi se kytkeytyy oppilaitoksen sosiaalisen ja kulttuurisen kestävä kehityksen strategiaan tavoitteisiin. Näistä syistä Stadin AO:ssa on päätetty järjestää vuodesta 2022 alkaen kaksi kertaa vuodessa yhteinen lukuviikko. Ensimmäinen on huhtikuussa samaan aikaan kuin kansallinen lukuviikko, ja toinen on marraskuussa.

Oppilaitoksen yhteisten lukuviikkojen suunnittelusta vastaa nimetty koordinoija, joka kutsuu koolle kaikista toimipaikoista vastuupettajat. Koordinoijan johdolla sovitaan mm. lukuviikkojen teemoista sekä oppilaitos- ja toimipaikkakohtaisesta tiedottamisesta. Yhteisissä tapaamisissa edellisten lukuviikkojen palautteet saatetaan kaikkien tietoon, ja hyvät toimintaideat jaetaan toimipaikkojen vastuupettajien kesken.

Monissa toimipaikoissa lukuviikon vastuupettajat tekevät yhteistyötä opiskelijahuollon kanssa, kun opiskelijoille järjestetään lukuintoa ja -iloa lisääviä tapahtumia. Toiminnat järjestetään niin, että ne ovat saavutettavia kaikille opiskelijoille esimerkiksi äidinkielen tai tuen tarpeesta riippumatta. Lukuviikot ovat onnistuneet hyvin, sillä niillä on selkeä yhteinen koordinointi, ne toteutetaan samaan aikaan kaikissa toimipaikoissa ja toimintaan on matala kynnys, jolloin todella monien opettajien ja opiskelijoiden on helppo osallistua tempauksiin.

Lukuviikoilla haastetaan kaikki opettajat järjestämään oppitunneilla ja ohjauksessa lukuvartteja, joiden aikana luetaan ja kuunnellaan kirjoja, oppimateriaaleja tai muita tekstejä. Opettajat saavat lukuvartteja varten vinkkilistan, johon on koottu ideoita myös selkokielisestä luettavasta. Lukuvarrtien tarkoitus on vahvistaa joka alalla lukutaidon merkitystä työtaitona.

Suosittuja toimintoja lukuviikolla ovat kirjakahvilat, joita on tavallisesti kerran lukuviikon aikana. Kirjakahviloissa toistuvia toimintoja ovat olleet esimerkiksi erilaiset kirjavinkkien levitystavat, kirjojen kierrätys, tekstipajat, runo-onginta, runokaraoke, erilaiset tekstiaskartelut, hiljaiset lukutilat, kilpailut ja arvonnat. Lisäksi toimipaikoilla käy kirjailijavieraita ja muita lukutaitotyön taitajia.

Lukuviikkotoiminta kannustaa myös luoviin ratkaisuihin lukuilon levittämisessä nuorille ja aikuisille: joillain toimipaikoilla on käynyt lukukoira, jolle opiskelijoiden on helppo lukea ääneen. Koiran tilalla on kokeiltu menestyksekkäästi myös esimerkiksi hyvinvointitekniikan robottihyljettä. Eräässä toimipaikassa opettajat ovat heittäytyneet eläinpukuisiksi hahmoiksi, joille opiskelijat ovat käyneet lukemassa. Tällaiset ideat ovat lisänneet rohkeutta ja positiivista suhtautumista lukemiseen.

Lukuviikkojen lisäksi Stadin AO tekee lukutaitotyötä monella muulla rintamalla. Pari vuotta sitten on käynnistynyt säännöllisempi yhteistyö Helsingin kaupunginkirjaston kanssa, kun kirjasto on kehittänyt ja systematisoinut palvelupalettiaan toiselle asteelle. Tämän myötä kirjastolaiset ovat jalkautuneet Stadin AO:n toimipisteisiin (ns. pop up -kirjastolai-

Tavoitteeksi AO:n lukutaitotyössä on asetettu kaikille sopiva ja kuuluva, lukutaidon merkitystä tähdentävä toiminta.

nen -palvelu) kohtaamaan opiskelijoita, kertomaan kirjaston palveluista ja tekemään kirjastokortteja. Yhä useampi opiskelijaryhmä on vierailut lähikirjastoissa – Stadin AO:n kaikissa toimipaikoissa ei ole omaa kirjastoa. Lisäksi kirjastoauton vierailuja, kirjavinkkausta, tilattavia kirjapaketteja tai lukudip- lomeja on hyödynnetty pitkän vuotta.

Stadin AO on ollut mukana opetus- ja kulttuuri- ministeriön VIERKO-hankkeessa (vieraskielisen ja kielitietoisuuden koulutuksen ja ohjauksen kehittämisen hanke) ja koordinoi tällä hetkellä VIERKO 2 -hankkeessa tavoitetyötä, jossa muun muassa edistetään lukuintoa. Hankkeessa levitetään Stadin AO:n hyviä lukutaitotyön toimintatapoja sekä kootaan ja jalkautetaan toimintamalleja, joita kehitetään hankkeessa mukana olevissa oppilaitoksissa eri puolella Suomea. VIERKO 2 -hankkeessa tuotetut materiaalit julkaistaan Avointen oppimateriaalien kirjastossa (aoe.fi), ja lukuintoon liittyvistä materiaaleista on jo julkaistu esimerkiksi selkokielinen Opiskelijan hetkiä -novellikokoelma keskustelukysymyksineen, selkokielinen koonti tekoälyn lukutaidosta ja toimintamalli lukuviikon järjestämisestä.

Stadin AO:ssa on tuleville vuosille omia painopisteitä yhteisten opintojen valinnaistarjonnalle, joista yksi on lukutaidon edistäminen. Jo käynnissä ollut yhteinen lukutaitotoiminta siis jatkuu, kuten sen tiimoilta myös uuden ideointi!

Teksti ja lisätiedot: Tuija Takala & Hanna Järvisalo (*äidinkielen ja S2:n opettajat, Stadin AO*)

Alueen asukkaat mukana Malminkartanon kirjaston uudistuksessa

Helsingin Malminkartanoon rakentuu uusi kampus-alue, minkä myötä kirjasto saa oman erillISRakennuksensa. Tämänhetkisen aikataulun mukaan uusi kampus, Malminkartanon sydän, valmistuu vuodenvaihteessa 2029–2030. Hankesuunnitteluvaihe on tehty, ja julkaisun kirjoitushetkellä on alkanut yleis- ja toteutussuunnittelu.

Alueen asukkaat on haluttu ottaa mukaan luomaan uutta kirjastoa jo alkuvaiheessa. Hankesuunnitteluun tueksi kerättiin asukas- ja käyttäjäymmärrystä osallisuuden menetelmin yhdessä Pentagon Designin kanssa touko-syyskuussa 2024. Keskeisimmiksi asukasymmärryksen keräämisen kohderyhmiksi valikoituivat lapset ja perheet, nuoret, monikieliset, ikäihmiset sekä työikäiset. Uusi Malminkartanon kirjasto haluaa palvella mahdollisimman hyvin kaikkia alueen asukkaita, mutta erityinen huomio on lasten ja lapsiperheiden, nuorten sekä monikielisten helsinkiläisten palvelemissa. Hankkeessa osallistettiin tulevia käyttäjiä eri ryhmistä, yhteensä jopa viittäsataa asukasta. Heistä 156 oli lapsia tai lapsiperheitä, 74 nuoria, 214 työikäisiä ja 44 senioria. Monikielisiä vastaajia osallistui 66.

Asukkaiden esittämistä tarpeista ja toiveista korostui neljä keskeistä teemaa: lukemisen riemu, luova tekeminen ja harrastaminen, yhteisöllinen kaupunkitila sekä arjen tuki, joista ensimmäistä tarkastelemme tässä esimerkinomaisesti lähemmin.

Heikkenevä lukutaito, lukutaidon vaihtelu ja huoli lukutaidon tasosta nousi esiin sekä aikuisten että lasten ja nuorten näkemyksissä. Asukkaat kokevat keskivertolukijoita olevan yhä vähemmän ja hei-

kosti lukevia yhä enemmän. Useat eri kaupunkilaisryhmät nostivat myös esiin huolen alueen lapsista ja nuorista yleisemmin: heikon lukutaidon yhteys syrjäytymiseen ja sitä kautta yhteiskunnan polarisoitumiseen tunnistettiin vahvasti. Kaupunkilaiset toivovat, että erityisesti uudesta kirjastosta löytyisi raikkaita ratkaisuja aiheeseen ainaisen huolipuheen sijaan. Huolipuhe lukemisesta ja syrjäytymisestä koettiin negatiivisena, itseään toteuttavana kehänä.

Lapset ja nuoret itse kertovat kokevansa lukemisen usein yksinäiseksi puuhaksi. Lukemisessa kerrotaan usein olevan mukana puurtamisen ja velvollisuuden tuntu. Esiin nousi kysymys siitä, miten uusi kirjasto voisi muuttaa lukemisen mainetta, palauttaa lukemisen iloa ja auttaa lukemisen imussa. Lapset toivat esiin, että he haluaisivat muuttaa kirjojen mielikuvitukselliset maailmat konkreettiseksi ja fyysisiksi uudessa kirjastossa. He toivovat luovaa, virikkeellistä ja elävää uutta kirjastoa, josta löytyisi uudenlaisia tapoja sukeltaa lukemiseen ja löytää itseä kiinnostavia kirjoja, aiheita ja taitoja.

Etenkin lapsille ja nuorille kirjaston toivottiin tarjoavan monenlaista erilaista ”lukijuutta”, yhdistäen siihen esimerkiksi seikkailullisuutta, pelillisyyttä ja tapoja jakaa lukukokemuksia. Ylipäätään toivottiin, että tapahtumat, erilaiset aktiviteetit ja lukuhaasteet voisivat muuttaa lukemisen luonnetta enemmän sosiaaliseksi. Vastaajien mielestä kirjaston tulisi tukea myös monilukutaitoa, erityisesti tapoja lukea ja tuottaa tekstiä muutenkin kuin kirjoittamalla, esimerkiksi puhumalla, kuvin, liikkuvalla kuvalla ja äänellä. Kirjastolta toivotaan tukea myös medialukutaitoon.

Hankkeessa
osallistettiin yhteensä

500

asukasta tulevista eri
käyttjäryhmistä.

Toiveet Malminkartanon uudelle kirjastolle ovat siis lukemisen suhteen monipuoliset: kirjastolla nähdään olevan suuri rooli sekä lukutaidon, lukuharrastuksen sekä lukuilon tukemisessa. Samalla kirjastolta toivotaan uudenlaista otetta monipuolimpien lukijuuksien toteuttamiseen ja kokeiluun. Uuden Malminkartanon kirjaston tehtävänä on vastata näihin lukemisen tarpeisiin. Malmin-kartanon kirjasto nykyisessä kiinteistössään ja väistötilassa ei ole jäänyt odottelemaan uuden tilan valmistumista, vaan toiveita hyödynnetään tilojen rajoitukset huomioiden jo nykyisessä työssä.

Esimerkiksi vuonna 2025 kirjaston monikielipäivä kutsui yhteen alueella toimivia monikielisiä- ja kulttuurisia toimijoita mukaan esittelemään toimin-

taansa alueen asukkaille. Yhteistyökumppaneina päivään osallistuivat Tervetuloa Perheet! -hanke, Familia ry, Helsinki-mallin toimijat Fibo ja Red Nose Company sekä Monikieliset ja monikulttuuriset palvelukeskuspalvelut. Päivässä juhlistettiin niitä monia kieliä, joita Malminkartanossa puhutaan. Kirjastossa oli monenlaista ohjelmaa lego- ja askartelupajoista satutuokioihin. Kirjastossa oli myös esillä lastenkirjallisuutta monilla eri kielillä.

Toisena esimerkkinä kirjaston Tarinakerho, joka alkoi vuonna 2024 10–14-vuotiaille suunnattuna Maltsun kirjoittajat -kerhona. Kerhon tarkoituksena oli edistää luovaa kirjoittamista harrastusmielessä, mahdollisimman rennolla ja kokeilevalla otteella. Kerhossa myös luettiin, ja osallistujien itse valitsemista teksteistä koottiin kauden lopuksi yhteinen antologia kotiin vietäväksi ja kirjastoihin luettavaksi. Syksyllä 2025 Maltsun kirjoittajat muutettiin osallistujien toiveesta Tarinakerhoksi, jossa kirjoittamisen lisäksi kokeiltiin kuvittamista, hahmosuunnittelua, pienoismallien rakentelua, sarjakuvan tekemistä, keramiikkaa, kollaasitaidetta, visuaalista runoilua sekä muita monitaiteisia luovuuden ja tarinankerronnan keinoja riippuen osallistujien omista kiinnostuksen kohteista.

Teksti ja lisätiedot: Sanna Sivonen (*kirjastonjohtaja, kirjastopalvelut*)

Kirjastojen kehittyvä lukupiiritoiminta kiinnostaa uusiakin yleisöjä

Lukupiiritoiminta on perinteinen kirjastojen tarjoama tapahtumamalli, jonka keskeinen tavoite on edistää lukemista ja lukemiskulttuuria. Helsingin kaupunginkirjastoissa on tarjolla monenlaisia lukupiirejä niin sisällöiltään, teemoiltaan kuin kieliltään. Perinteisillä suomen- tai ruotsinkielisillä kaunokirjallisuuden lukupiireillä saavutettu osallistujakunta on melko homogeenista, joten uusien osallistujien tavoittamiseksi tarvitaan monenlaisia lukupiirejä. Tarjonta on alue- ja kirjastosidonnaista, ja tällä hetkellä Helsingin kaupunginkirjastoissa tarjolla on esimerkiksi dekkari-, Helsingin historia-, ilmasto-, kauno-, runo-, sarjakuva- ja tietolukupiirejä. Valikoimassa on tapahtumia suomen ja ruotsin lisäksi ainakin selkosuomeksi sekä arabian, englannin ja viron kielellä.

Yksi uusimmista innovaatioista on Aku Ankka -lukupiiri, jonka kohderyhmänä ovat alakouluikäiset. Sen toimintaa esitellään tarkemmin, sillä kyseiseen lukupiiriin osallistuneiden määrät ovat kasvussa, ja toiminnan toteuttaminen kiinnostaa yhä useammassa kirjastossa. Tapahtumakonsepti on lähtenyt liikkeelle halusta luoda koululaisille tapahtumatoimintaa, jonka ytimessä on lukeminen. Aku Ankka -lehti lukupiirin aineistona on helposti lähestyttävä ja monille entuudestaan tuttu. Sarjakuvalla on helppo saavuttaa laajemmin kohdeyleisöä ja saada toimintaan mukaan myös muita kuin jo ennestään paljon lukevia lapsia.

Lukupiirissä luetaan yhdessä samasta Aku Ankka -lehden numerosta yhtä etukäteen valikoitua tarinaa. Kun osallistujat ovat saaneet tarinan luettua, keskustellaan vetäjän johdolla luetusta. Lehden tarinat saattavat liittyä oikeisiin ilmiöihin tai vaikka

historiaan, jolloin keskustelu voi limittyä niiden käsittelyyn. Koska Aku Ankan kieli on monipuolista, usein osallistujien kanssa on kiinnostavaa käydä läpi erilaisten ilmaisujen ja harvinaisempien sanojen merkityksiä ja laajentaa näin lukijoiden sanavarastoa. Lopuksi ohjelmassa on yhteistä toimintaa esimerkiksi puuhatehtävien tai askartelun muodossa, jolloin tarinat pääsevät ulos kansistaan.

Lukupiiri toteutetaan yhteistyössä Aku Ankka -lehden toimituksen kanssa. Kirjastot saavat myynnistä poistettuja lehtien numeroita lukupiirien aineistoksi. Yhteistyö lehden toimituksen kanssa on edellytys toiminnan onnistumiselle, sillä kirjaston omista kokoelmista olisi hankala koota samaa lehden numeroa usealle osallistujalle samanaikaisesti luettavaksi. Osallistujat saavat luettavana olleet lehdet omakseen lukupiirin jälkeen.

Toiminta käynnistettiin Kalasataman kirjastossa syksyllä 2024, jolloin kävijöitä oli yhteensä kauden aikana 39. Vuonna 2025 lukupiirejä pidettiin Helsingissä jo yhdeksässä eri kirjastossa, sekä toistuvina että kertaluontoisina tapahtumina. Vuoden 2025 lopussa Aku Ankka -lukupiireissä osallistujia oli ollut yhteensä jo reilusti yli 200.

Lukupiiritoimintaa kehitetään Helsingin kirjastoissa aktiivisesti koko ajan, uudenlaisia yleisöjä pyritään tavoittamaan ja sisältöjä kehitetään osallistujilta saadun palautteen perusteella, jotta yhä useampi pääsisi nauttimaan yhteisöllisestä lukemisesta!

Teksti ja lisätiedot: Mikko Steen (*erikoiskirjastonhoitaja, kirjastopalvelut*)

”

Helsingin kaupungin-
kirjastoissa on tarjolla
monenlaisia lukupiirejä
niin sisällöiltään,
teemoiltaan kuin
kieliltään.

Kuva: Pauliina Mäntyvaara

Kirjasto

Helsingin ja Vantaan kaupunginkirjastot edistävät vankien lukemista

Vankien lukemisen edistämishankkeessa järjestetään lukemista edistävää ohjelmaa pääkaupunkiseudun vankiloihin suomeksi ja englanniksi. Perusteena toiminnalle on ihmisoikeuksiin ja lakiin perustuva vankien oikeus käyttää kirjastopalveluja sekä saada kirjastoalan ammattilaisen ohjausta. Vankilan kirjaston on toimittava yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa ja sen toiminnan tulee vastata yleisten kirjastojen toimintaperiaatteita. Yhteiskunnallisesti lukutaidon ylläpito sekä kehittäminen lukemalla auttaa vankeja löytämään

uusia mahdollisuuksia kuntoutua yleissivistyneiksi, mieleltään terveiksi, empatiakykyisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi vapautuessaan.

Projektissa on kehitetty monia erilaisia uusia konsepteja sekä käytänteitä, jotka soveltuvat pienin muunnoksin moninaisille eri kohderyhmille; mukaan lukien erilaiset erityisryhmät. Vangeille järjestetään vinkkausta, kirja- ja runobingoa, yhdessä ääneen lukemista, novellikoukkuja, lukupiiritointia sekä joka kerran yhteydessä myös vapaampaa

kirjallisuus- ja lukemiskeskustelua. Aineistoa hyödynnetään laajalti pohjaten kirjastonhoitajan tekemään taustatyöhön, koulutukseen sekä aktiiviseen kirjallisuuden ja sen ilmiöiden seuraamiseen.

Toiminnan taustalla kirjastonhoitaja on hyödynnyt myös kirjallisuusterapeuttista teoriaa, kehittämänsä ”runobingoa” sekä kerronnallisen toimijuuden lukupiirimallia. Viimeksi mainitussa metodissa päästään suoraan teoksen tekstiin sisälle ja tullaan oppineeksi yhdessä tekstianalyysiä. Osallistujat omaksuvat myös erilaisia työkaluja koko teoksen lukemiseen ja tulkintaan itsenäisesti. Runobingossa luetaan ääneen erilaisia kaunokirjallisia tekstejä, joiden seasta vangit bongaavat fraaseja, joista bingoruudukko muodostuu. Pelillinen metodi motivoi ja auttaa keskittymään tarkkaavaiseen kuuntelemiseen sekä samanaikaiseen tekstin lukemiseen papereista. Runobingosta on muodostunut vankien keskuudessa usein palautteissa toivottu suosittu tapahtuma.

Helsingin vankilassa on myös järjestetty kirjailijavierailuja. Esimerkiksi keväällä 2025 kirjailija Jarkko Steniuksen käynti tavoitti Helsingissä kymmeniä vankeja. Vierailu synnytti niin hyvää palautetta, että kirjailija on sittemmin kutsuttu useisiin vankiloihin ympäri Suomea puhumaan lukemisesta, kirjoittamisesta sekä kirjallisuudesta.

Toiminta on ollut tuloksekasta. Jokaisesta käyntikerrasta kerättiin anonymia palautetta vangeilta, ja se oli valtaosin kiittävää. Monessa palautteessa ilmeni vankien saaneen uusia näkökulmia lukemiseen ja löytäneen uusia kirjallisuudenlajeja sekä lukemisen tapoja. Lisäksi vangit ovat kertoneet, että ovat tutustuneet toisiin vankeihin syvällisemmin toiminnan kautta, koska ryhmissä on keskusteltu yleisemmällä tasolla lukemisen hyödyistä ja osallistujien lukukokemuksista, eikä niissä ”heitetä tavanomaista vankiläläppää”. Palautteissa on myös kerrottu siitä, kuinka esitelty selkokirjallisuus, runoproosa tai kertova runous ovat auttaneet vankeja lukemisessa silloin, kun se on ollut vaikeaa esimerkiksi luki- ja/tai keskittymishäiriön takia. Eräs vanki on raportoinut innostuneensa vinkatuista ja yhdessä luetuista runoista niin paljon, että on alkanut itse kirjoittamaan vaikeista

Toiminnan
myötä vankien
lukuharrastus
on lisääntynyt
ja toisaalta
mahdollistunut
uudella tavalla.

asioista läheiselleen runomuodossa. Moni muukin on kertonut tietynlaiseen runouteen tutustumisen synnyttäneen kipinän kirjoittaa itse. Toiminnan myötä vankien lukuharrastus on lisääntynyt ja toisaalta mahdollistunut uudella tavalla. Vuodessa toiminnalla on tavoitettu yhteensä useita satoja täysi- ja alaikäisiä vankeja.

Projektissa on toimitettu myös poistoaineistoja Jakomäen kirjaston kautta molempiin vankiloihin, jotta vankiloiden kokoelmat tuoreutuvat. Lisäksi kustantajien luettelot ja Helsingin kaupunginkirjaston poistettuja äänikirjoja on toimitettu molempiin vankiloihin. Toiminnan yhteydessä on myös verkostoiduttu niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Hyviä käytänteitä, uusia lukuintoa ja -taitoa kehittäviä toimintamalleja sekä toiminnan tuloksia jaetaan avoimesti, ja niitä on hyödynnetty innokkaasti jo moniaalla.

Teksti ja lisätiedot: Jussi Nevalainen (*kirjastonhoitaja, kirjastopalvelut*)

Lukulahja on hitti Helsingin neuvoloissa

Lukulahja lapselle -ohjelmassa vauvaperheille jaetaan neuvolatarkastuksessa kirjakassi. Kassi sisältää lorukirjan vauvoille ja iltasatukokoelman leikki-ikäiselle. Kirjojen lisäksi kassiin on pakattu myös seinälle kiinnitettävä Lue lapselle -lukumitta ja kutsukortti kirjastoon. Kansallinen Lukukeskus on vuodesta 2019 tarjonnut kaikille kunnille mahdollisuuden tukea lapsiperheiden lukemista, vuorovaikutusta ja kielen kehitystä kirjakassin avulla⁹, ja Helsinki on hyödyntänyt tätä mahdollisuutta alusta alkaen.

Helsingin kaupungissa Lukulahja on valjastettu tukemaan perheiden lukemisharrastusta sekä vahvistamaan vauvan ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Painotus on lapsiperheiden kannustamisessa tekemään lukemisesta luonteva osa arkea ja edistämään lapsen kielen kehitystä jo varhaisesta vaiheesta lähtien. Lukulahjan jakaminen etenee yhteisesti sovitun toimintatavan mukaan kaikissa neuvoloissamme.

Kirjakassit jaetaan synnytyksen jälkeen kotituneelle perheelle kotikäynnin yhteydessä tai vastaanotolla. Kuuden kuukauden ryhmäkäynnillä yhtenä temana on lapsen kielen kehitys ja sen tukeminen arjessa. Vanhemmille annetaan vinkkejä puhumisen, laulamisen, leikkimisen ja lukemisen merkityksestä lapsen kielen kehitykselle ja vuorovaikutukselle. Vanhempia osallistetaan keskusteluun esimerkiksi kysymällä, lukevatko he lapselleen ja millaisia lukemisen hetkiä perheessä vietetään. Näin voidaan kartoittaa perheiden hyviä käytäntöjä, ja jakaa niitä ryhmässä muiden vanhempien tueksi ja inspiraatioksi.

Perheitä kannustetaan lukemaan yhdessä ja vahvistamaan lapsen kielen kehitystä erityisesti omalla äidinkielellä. Lukulahja lapselle -kirjakasseja on ollut joinain vuosina saatavilla useammalla kielellä,

mutta useimpina vuosina materiaali on saatavilla suomeksi tai ruotsiksi. Helsingin väestö moninaistuu kielellisesti joka vuosi, joten kirjakassien avulla kaikille ei voida tarjota materiaaleja omalla äidinkielellä. Joka tapauksessa kirjakassin jakelu on hyvin vaikuttavaa: Lukukeskuksen teettämässä vaikuttavuustutkimuksessa selviää, että Lukulahja lapselle -kirjakassin neuvolasta saaneista vanhemmista yli 60 % kokee kirjalahjan vaikuttaneen perheen lukemiseen myönteisesti.

Helsingissä lastenneuvolassa toiminnan onnistuminen on näkynyt useassa asiassa. Ensinnäkin kasseja on jaettu suurella volyymilla ja aktiivisesti, vuosien 2024 ja 2025 aikana perheille jopa 10 000. Neuvolan ammattilaiset Helsingissä ovat sitoutuneita edistämään asiaa systemaattisesti. Lukukeskuksen mukaan 99 % neuvolan terveydenhoitajista Suomessa pitää tärkeänä, että neuvolassa puhutaan perheiden kanssa lukemisen merkityksestä ja 100 % haluaa jakaa kirjakassia jatkossakin. Helsingin vastaukset irrotettuna kansallisesta aineistosta ovat täysin samansuuntaisia.

Vuosien ajan Helsingissä jatkunut säännöllinen prosessi on lisännyt perheiden tietoisuutta varhaisen lukemisen tärkeydestä ja Lukulahja-kasseista, ja yhä useammat vanhemmat osaavatkin tiedustella niitä jo vauvan synnyttyä kuultuaan niistä muilta lapsiperheilä. Lukulahjan jakaminen ja aiheesta keskusteleminen koetaan tällä hetkellä erityisen merkitykselliseksi, sillä yhä useammat perheet käyttävät helsinkiläisten neuvolassa työskentelevien ammattilaisten havaintojen mukaan älylaitteita lapsen rauhoittamiseen. Lukulahja-kassin konkreettinen kirjalahja ja tieto tarjoavat vanhemmille helpon ja matalan kynnyksen tavan aloittaa lukeminen jo varhaislapsuudessa ja vaihtoehtoja ruudulle. Lukukeskuksen vaikuttavuuskyse- lyn tuloksista ilmenee, että perheet paitsi lukevat

enemmän kirjakassin myötä, ovat myös paremmin perillä varhaislukemisen hyödyistä.

Tätä työtä halutaan jatkaa Helsingissä ja jatkossa pohtia myös, miten varhaisen lukemisen tärkeyttä voitaisiin painottaa entistä enemmän myös erilaisen perhepalveluiden puolella.

Teksti ja lisätiedot: Monica Lindberg (äitiys- ja lastenneuvolan päällikkö) & Noora Nurminen (projektikoordinaattori)

60 %

kirjalahjan saaneista vanhemmista kokee sen vaikuttaneen perheen lukemiseen myönteisesti

80

**näkökulmaa tekoälyyn
-opas on saatavilla
suomeksi, ruotsiksi ja
englanniksi**

Nuorisopalvelut

Edelläkävijyyttä tekoäly- lukutaidon vahvistamisessa nuorisopalveluissa

Tekoälylukutaito on uusi vaadittu taito työelämässä. EU:n tekoälyasetuksen myötä työnantajille tuli vuonna 2025 pakolliseksi huolehtia työntekijöiden riittävästä tekoälylukutaidosta. Asetuksessa riittävää tekoälylukutaitoa peräänkuulutetaan, jotta käyttäjät ymmärtävät tarvittavat käsitteet ja voivat tehdä järjestelmiin liittyen tietoon perustuvia päätöksiä. Vastuu taidon kehittämisestä on asetuksen mukaan järjestelmien tarjoajilla sekä niiden käyttöönottajilla. Lisäksi asetus koskee henkilöitä ja ryhmiä, joihin tekoälyjärjestelmiä on määrä käyttää. (EU:n tekoälyasetus kappale 20 sekä asetuksen artikla 4.)

Yhteiskunnassa ei ole enää osa-aluetta, johon tekoälyä hyödyntävien järjestelmien vaikutukset eivät ulottuisi. Nykyinen keskustelu tekoälyn ympärillä tyypistyy usein erilaisiin kielimalleihin ja muuhun generatiiviseen tekoälyyn. Vähemmälle huomiolle saattaa jäädä, että tekoälyä hyödyntäviä järjestelmiä käytetään laajasti esimerkiksi valtiohallinnossa, kuten Verohallinnossa tai Kelan palveluissa. Tekoälyksi katsotut järjestelmät vaikuttavat myös mediaan, jota seuraamme, tuotteisiin, joita kaupoista ostamme tai liikenteen sujuvuuteen. Täten kaikki, myös lapset ja nuoret, lukeutuvat

väistämättä henkilöihin, joita tekoälyn vaikutukset koskevat. Tekoälylukutaito onkin kykyä tunnistaa, missä ja milloin tekoäly vaikuttaa elämäämme sekä kykyä pohtia kriittisesti sen vaikutuksia. Sen tavoitteena on lisätä osaamistamme arvioida ja hallita tekoälyn käytön eettisiä riskejä sekä palveluiden käyttöä tietoturvallisesti ja yksityisyydensuojaa kunnioittaen.

Tekoälytaidot nuorten toimijuutta vahvistamassa

Helsingin kaupungin Nuorisopalveluiden hallinnoiman ja Kansainvälisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) rahoittamassa ”Tekoälytaidot nuorten toimijuutta vahvistamassa” -hankkeessa tekoälylukutaidon kehittymistä on tuettu tuottamalla nuorten parissa työskenteleville laadukasta ja helposti ymmärrettävää materiaalia.

Hankkeessa tuotettu materiaali on tarkoitettu kaikille nuorten parissa toimiville, ja se sopii hyvin myös nuorten vanhemmille. 80 näkökulmaa tekoälyyn -opas on saatavilla hankkeen yhteistyökumppaneiden (Mediakasvatusseuran ja Into Ry:n) sivuilta suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Opas sisältää 80 lyhyttä, helposti ymmärrettä-

vää näkökulmaa tekoälystä. Lyhyehköjä tekstejä oppaasta voi lukea yksi kerrallaan, jolloin opas toimii erinomaisena lukemisena myös esimerkiksi nuorisotiloissa.

Hankkeessa on kiinnitetty huomiota erityisesti etsivän nuorisotyön tekijöihin ja heidän asiakkaisiinsa. Tekoälyn kehittyminen ja yleistyminen on tapahtunut viime vuosien aikana niin nopeasti, että syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ovat vaarassa jäädä kehityksestä jälkeen ollessaan koulutuksen tai työelämän ulkopuolella. Haavoittuvassa asemassa olevien digitaalinen syrjäytyminen on sosiaalialalla tunnistettu todellinen uhka, jonka ratkaiseminen vaatii työntekijöiltä kykyä opastaa digiasioissa.

Helsingin kaupungin nuorisopalvelut on ollut vuosia digitaalisen nuorisotyön edelläkävijöitä. Tekoälyn ja tekoälylukutaidon sisällyttäminen nuorisotyön sisältöihin on jatkanut tätä kehityskulkua, joka on herättänyt paljon kiinnostusta niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Helsingin digitaalisen nuorisotyön osaamiskeskuksen Verken materiaalit sekä nyt tuotetut uudemmat materiaalit ovat käytössä useissa oppilaitoksissa, ja niihin viitataan useissa EU-tason ohjausasiakirjoissa. Hankkeen kautta järjestettyihin tekoälyyn liittyviin nuorisotalan ammattilaisten koulutuksiin ja työpajoihin on osallistunut jo satoja nuorisotyöntekijöitä ympäri Suomea, ja koulutusmateriaaleista on tekeillä kaikille avoin tekoälyn perusteiden ymmärtämiseen tähtäävä verkkokurssi.

Tekoälylukutaito lukutaidon edistäjänä ja opiskelun tukena

Vaikka tekoälyn käyttöön liittyy isoja eettisiä kysymyksiä esimerkiksi tekijänoikeuksiin, ympäristön kuormitukseen tai sisällössä esiintyviin vinoumiin liittyen, tulisi tekoälyä hyödyntävien palveluiden käyttöä edistää nuorten parissa, sillä sen tuoma hyöty ja lisäarvo voi olla suurta. Esimerkiksi eettisyyteen ja väärän tiedon omaksumiseen liittyviä riskejä voidaan minimoida käymällä niitä läpi nuorten kanssa ja opettamalla tekoälypalveluiden vastuullista käyttöä.

Laajoja kielimalleja voidaan käyttää opiskelujen tukena tai henkilökohtaisena mentorina. Suomessa eriasteisista oppimisvaikeuksista kärsii arviolta

noin 20 % väestöstä ja 6–10 %:lla suomalaisista on jonkinlaisia haasteita lukemisen ja kirjoittamisen kanssa. Erityisesti etsivän nuorisotyön asiakaskunnassa riskit ovat korostuneita. Tekoälyä voidaan hyödyntää esimerkiksi suurten tietomäärien tiivistämisessä, dokumenttien ääneen lukemisessa tai tehtävien pilkkomisessa ja oppimistaitojen harjoittelussa. Tekoälyllä erilaisista teksteistä ja opiskelusta voidaan tehdä monille saavutettavampaa ja sitä voidaan käyttää harkiten ”tukiopettajana”. Erilaisten ihmisten mielipiteiden kuuluviin saattaminen on nuorisopalveluiden järjestämän demokraatiakasvatuksen kärkiteemoja. Laajat kielimallit voivat parhaimmillaan toimia yhteiskunnallista osallistumista tasa-arvoistavana, kun esimerkiksi lukivaikeuksia kokevat voivat tuoda näkemyksensä helpommin julki lyhyitä syötteitä kirjoittamalla tai sanelemalla.

Näin ollen on selvää, että Helsingin ja yhteiskunnan edun mukaista on yrittää pitää kaikki tekoälyn ja tekoälylukutaidon kehityksessä tasapuolisesti mukana. Tässä työssä Helsinki on ja haluaa jatkosakin olla edelläkävijä myös nuorisotyön puolella!

Lähteet:

Opetushallitus. 2025. Tekoäly ja muuttuva lukutaito. <https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/tekoaly-ja-muuttuva-lukutaito>

Eurooppa-neuvosto. 2024. Tekoälysäädös. <https://www.consilium.europa.eu/fi/policies/artificial-intelligence-act/>

Kela. 2023. Tekoälystä voi olla Kelan asiakkaille paljon hyötyä. <https://www.kela.fi/ajankohtaista/tekoalysta-voi-olla-kelan-asiakkaille-paljon-hyotya-sanoo-kelan-innovaatiotoimintaa-johtava-janne-pulkkinen>

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2024/1689. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401689

Rantanen, T., Juujärvi, S., Silvennoinen, P. & Järveläinen E. 2023. Haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien digitaalinen syrjäytyminen sosiaali- ja terveysalan osaamisen haasteena. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 25 (3), 50–69. <https://journal.fi/akakk/article/view/137484>

Teksti ja lisätiedot: Panu Räsänen (*suunnittelija, nuorisopalvelut*)

Helsinkiin muuttavien luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien koulutuksiin ohjaaminen ja kouluttajayhteistyö

Helsingin kaupunki on vuoden 2025 alusta alkaen vastannut vasta maahan muuttaneiden ulkomaalaisten kotoutumista ja työllistymistä edistävistä palveluista. Palvelut määritellään laeissa kotoutumisen edistämisestä sekä työvoimapalvelujen järjestämisestä. Lisäksi Helsinki on järjestänyt jo pitkään erilaisia kunnan yleiseen toimialaan kuuluvia kotoutumista edistäviä palveluja.

Helsingissä kotoutumisen edistämistä vastaa vuoden 2025 alussa perustettu työllisyyspalveluliikelaitos. Työllisyyspalvelujen asiakkaina on noin 7 000 kotoutuja-asiakasta, jotka ovat pääasiassa työttömiä, kotona lapsiaan hoitavia, kansainvälistä

suojelua tai muuten kuin tilapäisesti toimeentulotukea saavia henkilöitä. Vuosittain näiden palveluiden piiriin tulee noin 3 000 uutta Helsinkiin muuttanutta maahanmuuttajaa.

Uusien ulkomaalaisten helsinkiläisten suomen kielen taito, luku- ja kirjoitustaito sekä oppimisvalmiudet testataan Testipisteessä, joka antaa testin perusteella suosituksen soveltuvimmasta koulutuksesta. Vuosittain 10 % uusista asiakkaista, eli noin 300 henkilöä on luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen tarpeessa. Luku- ja kirjoitustaidottomien asiakkaiden kotoutumispolku etenee yleensä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksesta kotoutumiskoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen ja töihin.

”

Helsingin kaupunki on vuoden 2025 alusta alkaen vastannut vasta maahan muuttaneiden ulkomaalaisten kotoutumista ja työllistymistä edistävistä palveluista.

Luku- ja kirjoitustaidon koulutusta järjestetään opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana, ja opetusta tarjoaa pääkaupunkiseudulla julkaisun kirjoitushetkellä 15 eri kouluttajaa. Koulutuksia tarjotaan osana aikuisten perusopetusta ja vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen tarjontaa. Koulutuksia järjestävät erilaiset toimijat pienistä opintokeskuksista suurempiin aikuisten perus- ja lukiokoulutusta tarjoaviin toimijoihin. Koulutuskenttä on moninainen ja on esittänyt työllisyyspalveluille tarvetta koordinaatiolle. Työllisyyspalvelut on vastannut tarpeeseen organisoimalla luku- ja kirjoitustaidottomien asiakkaidensa koulutuksiin ohjaamisen ns. lukupalveluohjaukseen. Lukupal-

Vuosittain

10 %

**uusista asiakkaista, eli
noin 300 henkilöä on
luku- ja kirjoitustaidon
koulutuksen
tarpeessa.**

veluohjausta on pilotoitu Stadin AO:n osaamis-keskuksessa, jonka toiminnan päätyttyä siirrettiin lukupalveluohjaus työllisyyspalvelujen vastuulle. Työllisyyspalveluissa lukupalveluohjausta tekee tehtävään erikoistunut asiantuntija.

Työllisyyspalvelujen lukupalveluohjauksen tehtävänä on etsiä luku- ja kirjoitustaidottomien kotoutuja-asiakkaiden tarpeisiin parhaiten soveltuvat koulutukset ja ohjata asiakkaat niihin. Lukupalveluohjaus tekee tiivistä yhteistyötä kouluttajien kanssa asiakastarpeen ja asiakasmäärien välittämiseksi koulutusten suunnittelun tueksi. Lisäksi lukupalveluohjaus tukee kouluttajia sekä työllisyyspalvelujen vastuuasiantuntijoiden työtä koulutuspolkujen sujuvoittamiseksi ja asiakkaiden koulutuksenaikaisten haasteiden ratkaisemiseksi.

Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen alueellisen tarjonnan koordinoimiseksi ja kouluttajien välisen yhteistyön fasilitoimiseksi työllisyyspalvelut on perustanut syksyllä 2025 luku-verkoston, jonka jäsenenä on työllisyyspalvelujen asiakaskunnan parissa työskenteleviä asiantuntijoita, työkykyasiantuntijoita, suunnittelijoita sekä palveluiden järjestämisestä vastuullisia päälliköitä sekä johtavia asiantuntijoita, oppilaitosten opettajia, vastaavia henkilöitä sekä muita henkilöitä.

Luku-verkostossa tiedotetaan työllisyyspalvelujen asiakaskunnan koulutustarpeista ja asiakasmäärästä, ja kouluttajat tulevat koordinoimaan tarjontaansa koulutusten sisältöjen, ryhmäkokojen ja alkamisaikojen suhteen. Työllisyyspalvelujen ja kouluttajien yhteistyön tavoitteena on varmistaa asiakastarpeeseen vastaavien koulutusten tarjontaa ja näin helpottaa ja nopeuttaa uusien helsinkiläisten luku- ja kirjoitustaidon oppimista ja sitä seuraavan kotoutumispolun toteutumista.

Teksti ja lisätiedot: Martti Jantunen (*asiantuntija, työllisyyspalvelut*)

Lukutaitotyön edistäminen Helsingin kaupungin omissa asiakirjoissa

Opetushallituksen Kansallinen lukutaitostrategia antaa kunnille toimenpide-ehdotuksia lukutaitotyön paikalliseen kehittämiseen. Yhtenä toimenpide-ehdotuksena on, että *lukutaitotyön edistäminen kirjataan kunnan asiakirjoihin, kuten kuntastrategiaan, hyvinvointikertomukseen tai kulttuurikasvatussuunnitelmaan*.⁸ Helsingissä toimitaan suosituksen mukaisesti.

Kaupunkistrategiamme (2025–2029) visioi Helsingistä lukemisen pääkaupunkia. Strategiaan on kirjattu, että jokaisella helsinkiläisestä koulusta valmistuvalla nuorella tulee olla sellainen luku-, kirjoitus- ja laskutaito, joilla pärjää opinnoissa ja työssä. Strategijassa veloitetaan neuvolat ja kirjastot entistä vahvemmin mukaan tavoitteeseemme tehdä Helsingistä lukutaidon pääkaupunki. Turvalisuusnäkökulmasta halutaan edistää kaikkien helsinkiläisten kriittistä lukutaitoa ja kykyä tunnistaa disinformaatio.¹¹

Teema näkyy strategian myötä myös kaupungin talousarviossa. Vuoden 2025 kasvatuksen ja koulutuksen keskeisenä tavoitteena oli *parantaa lukutaitoa*, mikä toi varhaiskasvatukseen ja perusopetuksen lukemiseen liittyvät sitovat tavoitteet toiminnalle (lasten osallistaminen lukutaitotoimenpiteiden suunnitteluun entistä vahvemmin ja lukemiseen käytetyn ajan lisääminen). Myös vuonna 2026 ”parannamme lukutaitoa” on sitovana toiminnan tavoitteena varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja myös koko toimialalla, ja asiaan on useita mittareita.¹²

Vuonna 2026 lukutaitotyön edistäminen näkyy myös kirjastopalveluiden sekä äitiys- ja perheneuvolan omissa tavoitteissa. Kirjasto alkaa laatia

omaa tarkempaa suunnitelmaa lukutaitotyön tueksi. Äitiys- ja perheneuvolassa taas ”*varmistetaan systemaattinen tiedon jakaminen lukutaidon tärkeydestä varhaislapsuudessa sekä toimeenpannaan keväällä 2026 julkaistavan Lukutaitotyötä Helsingissä -suunnitelman toimenpiteet. Yhteistyötä kirjaston kanssa vahvistetaan ja laaditaan toimintasuunnitelma.*”

Lukutaitotyö näkyy vahvasti myös kaupungin toimialojen omissa julkaisuissa. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogista kehittämistä ohjaava Helsinki Oppii – Tulevaisuuden taidot -julkaisu korostaa lukutaitotyön merkitystä kaiken oppimisen perustana. Julkaisussa kerrotaan, että tavoitteemme on saada lukutaitojen ja kirjoitustaitojen harjoittelu osaksi kaikkia oppiaineita. Konkreettisesti ehdotetaan luotavan luku- ja kirjoitustaitojen säännölliseen arviointiin tutkimuspohjaiset työkalut ja digitaaliset arviointipalvelut tai otettavan käyttöön lukemiseen innostavia työkaluja eri-ikäisille.¹³ Näiden asioiden edistymistä seurataan.

Helsingin Kirjaston suunta 2033 -visiossa ”Luomme lukemisen kulttuuria kaikenikäisille” on nostettu yhdeksi kolmesta keskeisestä painopisteestä vuosikymmenen ajaksi.¹⁴ Kulttuurikasvatussuunnitelma pohjautuu kaupunkistrategiaan: keskiössä on monilukutaidon harjoittelu osana kaikkea kulttuurikasvatusta.¹⁵

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on täsmennetty, millaista lukutaitotyömme on ja mitä meillä tuotettuja materiaaleja varhaiskasvatuksessa hyödynnetään (mm. Lukuympyrä-materiaali⁴). Perusopetuksen laadunarvioinnissa osa indikaattoreista liittyy nykyään koulun lukutaito-

työhön, ja toimintasuunnitelman pohjalta kaikkien koulujen tulee pohtia lukutaitotyön pedagogisia ja rakenteellisia toimintatapoja ja arvioida niiden edistymistä.

Lukutaitotyön huomiointi kaupunkistrategiassa ja sitä kautta useissa paikallisissa asiakirjoissa lisää lukutaitotyön painoarvoa merkittävästi, kuten edelläolevasta käy ilmi. Tavoitteen kirjaamisella kuntastrategiatasolle on vaikutusta esimerkiksi tulostuntareihin, rahoitukseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan, yhteistyöhön, palveluiden omiin tavoitteisiin ja niiden arviointiin sekä viestintään. Asia näkyy niin työntekijöille kuin kaupunkilaisille monessa uudessa toiminnassa: kulttuuripolkujen palveluissa, täydennyskoulutuksessa, määrärahalisäyksiä fyysisiin oppimateriaaleihin, paikallisina lisätunteina äidinkielessä ja kirjallisuudessa tai henkilöstön työnkuissa (esimerkiksi kehittäjäopettajien tai kirjaston oppilaitosyhteistyötä tekevien määrää).

Kirjauksia erilaisiin asiakirjoihin, toimintasuunnitelmiin ja dokumentteihin lukutaitotyöhön liittyen on tehnyt strategiatavoitteiden ansiosta monisatapäinen joukko kaupungin henkilöstöä. Kirjausten mukaista toimintaa toteuttavat tuhannet ammattilaiset. Kirjausten laatimisessa sekä toimeenpanossa on mukana muun muassa poliittisia

Helsingin Kirjaston suunta 2033 -visiossa ”Luomme lukemisen kulttuuria kaikenikäisille” on nostettu yhdeksi kolmesta keskeisestä painopisteestä vuosikymmenen ajaksi.

päättäjiä, eri toimialojen johtajia, päälliköitä, asiantuntijoita, suunnittelijoita, koordinaattoreita, rehtoreita, päiväkodinjohtajia, opettajia, kirjastonjohtajia, informaatioita, viestijöitä, hanketyöntekijöitä ja niin edelleen. Monialaisen ja laajan strategiakirjauksista juontuvan toiminnan kohderyhmänä ovat kaupunkilaiset, joiden palveluissa ja arjessa lukutaitotyö näkyy vahvemmin.

Teksti ja lisätiedot: Antti Aaltonen (*projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala*)

Lähteet

¹ Lukukeskus. 2023. 4 + 1 tapaa lukea. <https://lukukeskus.fi/4-1-tapaa-lukea/>

² Tilastokeskus. 2022. Lapset lukevat aiempaa vähemmän kirjoja – netissä ja somessa lukutaito määrittynyt uudelleen. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lapset-lukevat-aiempaa-vahemman-kirjoja-netissa-ja-somessa-lukutaito-maarittyy-uudelleen>

³ Heikkilä, R. 2024. Miksi lakkasimme lukemasta? Gaudeamus.

⁴ Helsingin kaupunki. Varhaiskasvatussuunnitelma. 2024. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opetussuunnitelma/24678770/varhaiskasvatus/tiedot>

⁵ Turun yliopisto. Oppimisanalytiikan instituutti. FUNA. 2025. Luettu 12.3.2026. <https://www.oppimisanalytiikka.fi/ville/funa/>

⁶ Ouakrim-Soivio, N. 2013. Toimivatko päättöarvioinnin kriteerit? Oppilaiden saamat arvosanat ja Opetushallituksen oppimistulosten seuranta-arviointi koulujen välisten osaamiserojen mittareina. <https://helda.helsinki.fi/items/245816a3-3125-4414-ae84-3c94ee417f63>

⁷ De Heer, M., Aaltonen, A., Aerila, J. & Kauppinen, M. 2022. Iltasatukirjahylly lisäsi lasten lukuintoa Helsingissä. Kielikukko (2/2022), 10–14. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2023/02/Kielikukko_2_2022_www.pdf

⁸ Opetushallitus. 2021. Kansallinen lukutaitostrategia 2030: Suomi maailman monilukutaitoisin maa. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kansallinen-lukutaitostrategia-2030>

⁹ Suomen Kulttuurirahasto. 2019. Neuvolasta kirjalahja kaikille vauvoille – suurpanostus varhaislukemiseen valjasti lastenkirjailijat luomaan uusia iltasatuja. <https://skr.fi/ajankohtaista/neuvolasta-kirjalahja-kaikille-vauvoille-suurpanostus-varhaislukemiseen-valjasti-lastenkirjailijat-luomaan-uusia-iltasatuja/>

¹⁰ Lukukeskus. 2025. Vauvoille jaettu kirjakassi vaikuttaa lukemistottumuksiin vielä leikki-iässäkin. <https://lukukeskus.fi/news/lukulahja-lapselle-selvitys-2025/>

¹¹ Helsingin kaupunki. 2025. Helsingin kaupunkistrategia 2025–2029. <https://www.hel.fi/static/helsinki/kaupunkistrategia/Kaupunkistrategia-2025-2029.pdf>

¹² Helsingin kaupunki. 2025. Helsingin kaupungin talousarvio 2026 ja taloussuunnitelma 2026–2028. <https://www.hel.fi/static/helsinki/talousarvio/helsinki-talousarvio-2026.pdf>

¹³ Helsingin kaupunki. 2024. Helsinki oppii – tulevaisuuden taidot. Koulutus 2030 -visio. <https://www.hel.fi/static/kasko/helsinkioppi/helsinki-oppii-tulevaisuuden-taidot.pdf>

¹⁴ Helsingin kaupunki. 2024. Kirjaston suunta 2033 -visio. https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Kirjaston%20suunta%202033_FI%20%28002%29.pdf

¹⁵ Helsingin kaupunki. 2022. Helsingin varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen kulttuurikasvatussuunnitelma. <https://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/suunnitelmat/helsingin-kulttuurikasvatussuunnitelma-kultus/>

Helsingin kaupunki

Pohjoisesplanadi 11-13

00170 Helsinki

PL 1

00099 Helsingin kaupunki

Puhelinvaihde 09 310 1641